PAREN

S. AURELII VICTORIS

ET LIBRI DE CAESARIBUS ET EPITO

DISSERTATIO

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HO

PARENTIBUS OPTIMIS CARISSIMIS

S.

Ovidianum illud: „habent sua fata libelli“ nobis in mentem venit cogitantibus, multos libros a tot tantisque viris, qui vitae suae quasi tabernaculum in indagandis scriptorum antiquitatis fontibus collocaverunt, etiam atque etiam tractari, quamvis praemium, quod ex eis redundat labori minime par sit, alios, qui opimos fructus proponant, despectos iacere et neglegi. Atque haec causa est S. Aurelii Victoris librorum et eius qui inscribitur de Caesaribus et Epitomes, qui ut ante hos decem annos etiam paene toti in oblivione iacebant ita quaestio de eis adeo non est *ne nunc quidem*, perfecta et absoluta, ut quicunque eos perscrutetur, res adhuc ignotas facile invenire possit. Neque tamen illi libri digni sunt, qui ita neglegantur. Certe uterque ab omnibus, qui rerum Romanorum memoriae student, saepissime in usum vocatur, et qui librum de Caesaribus scripsit, quisquis fuit, eum vere historicum nominandum et gravem testem aetatis Caesarum esse nemo negabit. Dixerit quispiam, Victorem, cum fere quattuor saeculis post exitum liberae reipublicae fuisset, de maxima parte temporum, quae describebat, iudicium facere vix potuisse. At ut tabulam qui contemplari vult, eum procul ab ea abesse necesse est, propius autem accedenti vel pulcherrimi colores foedae videntur esse sordes et confusae, ita rerum scriptorem procul ab ea aetate, qua singulae res gestae sunt, abesse necesse est, ne ira vel studio captus vera cum falsis confundat neve pulcherrimum quodque facinus pessimum ei videatur esse. Quod cum in ceteros tum maxime cadit in scriptores rerum a Caesaribus gestarum, ut eo maior fides scriptorum iudicio habenda esse videatur, quo longius absunt ab

illa miseranda aetate, qua neque dicendi neque audiendi facultas data fuerit neque „sentire quae velles et quae sentires dicere“ licuerit.

Itaque cum multo magis sit mirum, adhuc tantopere negligi quaestionem, quibus ex fontibus illi libri hausti sint, quamvis nisi ita intelligi non possit, quae fides magnae copiae rerum ab illis solis narratarum habenda sit, equidem animum induxi pro tenui mea parte hanc quaestionem suscipere, licet sit „plenum opus aleae“ et ad illustrandam illam gravissimam rem quantum possim conferre. Ac ne dilatem commentariolum meum, cum Maehlius[1]) docuerit, consensum librorum illorum undecim capitibus prioribus contineri, haec sola perlustrabo atque perquiram atque quaestionem ita instituam, ut excussis eorum qui ante me de hac re scripserunt sententiis, quae ratio intercedat inter utriusque libri undecim capita priora et quibus haec ex fontibus derivata esse videantur, disseram.

Caput I.

Ac primus quidem Andreas Schottus,[2]) is, cuius beneficio Victorem in lucem quasi rediisse scimus, difficillimam hanc materiam maximeque arduam tractavit. Qui cum disceptavisset, utrum Epitome an liber de Caesaribus Victori illi, quem praefectum urbi et consularem fuisse memoriae proditum est, vindicandus esset, hoc statuit, compluribus illius aetatis scriptoribus idem illud nomen fuisse, et libros illos diversis deberi auctoribus, sed Epitomen qui scripsisset, eum a vero Victore nonnulla sumpsisse, longe autem plurima contulisse atque conscripsisse ex Suetonio, Eutropio, Ammiano, Orosio. Quae sententia ne vera quidem est; nam quin Orosius a Nostro inspectus non sit, nemini eorum libros inter se comparanti dubium esse potest.

[1]) Jahn's Archiv 19 (1853) p. 317.
[2]) praeff. ad S. Aurelium Victorem.

Mentione non indigna Annae Fabri[3]) doctissimae feminae sententia videtur esse. Coniecit enim libellum de Caesaribus ampliorem olim fuisse et Theodosii vitam amplexum; sed cum nescio quis eiusdem fere aetatis homo et ex hoc libro et ex aliis, ut Suetonio, Eutropio, Ammiano Epitomen texuisset, factum esse, ut liber de Caesaribus ille paullatim negligeretur, multis mendis inquinaretur, postremo etiam mutilaretur. Quam sententiam cum a Funccio[4]) prolatam et comprobatam tum ab Opitzio perpolitam et argumentis firmatam, infra (cap. III) veram non esse demonstrabo.

Gerardus Joannes Vossius[5]) in eo libro, quem de historicis latinis scripsit, de Nostris libris ita fere iudicium fecit, ut Epitomen cum ex Tranquillo, Eutropio, Ammiano, aliis, tum in primis ex S. Aurelio Victore conflatam esse statueret, quam sententiam vir ille doctissimus certis argumentis comprobare supersedit.

Martinus Hanckius[6]) primus eorum verborum rationem habuit, quae in fronte Epitomes in codicibus scripta leguntur. Sunt autem haec: de vita et moribus imperatorum Romanorum excerpta ex libris S. Aurelii Victoris. Itaque in eam descendit sententiam, nominibus reliquorum auctorum, Suetonii, Eutropii aliorumque (forsan signo quodam addito) omissis, innui S. Aurelium Victorem, non per quem sed ex cuius aliorumque libris excerpta sint quae subsequuntur.

Eadem vel simillima Arntzenius[7]), Grunerus[7]), Mollerus[8]) contendunt, quorum singulas sententias proferre longum et supervacaneum est. Sed illi viri doctissimi, quamquam permultum contulerunt — nihil enim de eorum laude detracturus sum — ad menda tollenda et corrigenda, parum

[3]) praeff. ad S. Aurelium Victorem.

[4]) de veget. ling. lat. vol. 3.

[5]) de historicis latinis liber 2 cap. 15.

[6]) de Rom. rerum scriptoribus liber 2 cap. 5.

[7]) praefat. ad S. Aurelium Victorem.

[8]) disput. circul. de S. Aurelio Victore; nam dissertationem illam non Bechmanni, cui Opitzius (acta p. 200 adn. 1) vindicaverat, sed Molleri esse, suo iure Jacobius (de Rufi Festi breviarii fontibus p. 3 adn. 3 demonstravit).

tamen operae navarunt horum librorum fontibus indagandis, ita ut rem tetigisse potius quam tractavisse putandi sint. Nam ne illud quidem gravissimum viderunt, quod Maehlius primus docuit, consensum, qui inter Caesares et Epitomen intercedit, undecim capitibus prioribus contineri, id quod neminem libros illos attento animo perlegentem et conferentem fallere potest.

Quae cum ita sint, iam veteribus illis omissis ad eos me potius convertam, qui Maehlii invento usi de hac re disceptaverunt et in eorum sententiis examinandis paullo diutius versari liceat.

Caput II.

Atque primo loco Ludovici Jeepii[9a]) proponam sententiam, cum omnium facillime refelli possit. Nam cum et liber de Caesaribus anno trecentesimo sexagesimo, Epitome non multo post annum trecentesimum nonagesimum quintum scriptus esse videretur, et libri inter se permultis locis concinerent, eam coniecturam cepit, ut utriusque libri S. illum Aurelium Victorem, quem una cum Valentiniano consulatum gessisse Ammianus tradit, auctorem esse statueret. Quae sententia si nobis probaretur, tamen etiam quaerendum esset, qua ratione ille rerum scriptor, sive Victor sive aliud nomen ei fuit, in Epitome conficienda priore libro suo usus esset. Sed ipsa Jeepii opinio illis indiciis, de quibus vix quemquam dubitaturum esse puto, refutatur, quibus Wölfflinus, vir doctissimus, diversum esse utriusque libri stilum et genus dicendi comprobavit, neque fieri posse quisquam contendet, ut aliquis intervallo triginta annorum adeo orationem in peius vertat et mutet. Sed idem efficitur — et fortasse etiam certius — ex eis, quae infra de diversis auctorum Nostrorum ingeniis exponam.

9a) rivista di filologia 1873. Maggio p. 16.

Jam quae Theodorus Opitzius,[9]) cuius libellus in certamine Lipsiae habito praemio ornatus est, in medium protulit, quamqam Jeepii opinioni longe praeferenda sunt, mihi quidem probari non possunt. Complures enim locos cum sibi invenisse videretur, ubi Epitomae verba ex eis, qui superstites sunt, Caesaribus hausta esse nequirent, sed tamen tam arto sententiarum connexu cum rebus illic narratis coniuncta essent, ut Epitomator librum de Caesaribus exscripsisse aliis aliunde additis non putandus esset, in eam incidit coniecturam, ut utrumque librum ex historiis locupletioribus a S. Aurelio Victore conscriptis excerptum esse, brevius alterum, alterum uberius statueret. Qua in re in primis inscriptione nititur codicis Bruxellensis[10]), quo quidem solo liber de Caesaribus conservatus esse videtur; ea enim Caesares Victoris historiae ‚abbreviatae‘ nominantur. Quod Opitzii debilius et infirmius esse suo iure iam Jeepius contendit, cum diceret, nullo tempore quemquam scriptorem Latinum librum, si quem ex alio excerptum dicere vellet, abbreviatum appellasse, sed abbreviandi vel breviandi verbum eandem vim habere, atque brevis vocabulum, ut etiam Eutropii et S. Rufi breviarium traditum accepimus. Et quamquam Woelfflinus,[11]) qua est doctrina, tres profert locos, ubi abbreviare idem valet atque excerpere, nihil tamen demonstrat nisi fieri posse, ut hoc verbum

[9]) quaestiones de S. Aurelio Victore, Lipsiae 1872 et uberius in actis soc. phil. Lips. Vol. 2 p. 199 sqq..

[10]) Cui inscriptioni fidem non esse habendam, vel inde efficitur, quod certe non tota a Victore scripta sed a librario quodam interpolata est. Est enim inscriptio haec : Aurelii Victoris historiae abbreviatae: ab Augusto Octaviano, id est a fine Titi Livi, usque ad consulatum decimum Constantii Augusti et Juliani Caesaris tertium. Atqui constat, Livii annales etiam maximam Augusti imperii partem amplexos esse, ita ut qui ab Augusto Octaviano minime idem a fine Titi Livii inciperet. Itaque apparet, Victorem ipsum tam perverse scribere non potuisse. Immo haec certe insriptionis pars librario illi tribuenda est, qui librum de Caesaribus cum libro, qui inscribitur Origines, et libello de viris illustribus, coniunxit, quem in codice Bruxellensi Livii nomine significari vidit.

[11]) Bursians Jahresbericht 3 (1874—75. p. 787 sqq.)

etiam hic illum sensum habeat. Huc accedit, quod Genetivus, Victoris in illo titulo difficillimus sit intellectu, cum Opitzii arbitrio inscriptio illa historias breviatas voluerit non a Victore sed ex eius libris. — „At extant quidam loci in Epitome, qui non e Caesaribus fluxisse, sed ad communem utriusque fontem redire videantur.“ Fateor; sed Opitzium fugit, fieri potuisse, ut Epitomator librum de Caesaribus, quo certe usus est, cum ipsius Victoris fonte contaminaret, id quod infra comprobare conabor.

Tota autem Opitzii opinio corruat necesse est, gravissimi cuiusdam momenti ratione habita. Is enim, qui librum de Caesaribus conscripsit, quamquam totus fere ex Suetonio pendet, cuius apertissima saepe vestigia apparent, numquam tamen ipse Suetonii verba exscripsit, sed tanta arte ex eo sua hausit, ut quasi data opera sensum non mutaret, verbis tamen suis uteretur. Quo fit, ut pauci extent loci ubi Suetonii verba apud Victorem redeant, quorum nescio an luculentissimus hic sit.

Caes. 4,4.	Suet. Claud. 16.
cum lascivum adulescentem, quem sibi probatum parens asseruerat, retinuisset, censorem et liberis patrem debere esse recte adiecerat.	recognitione equitum iuvenem probri plenum sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum.

Contra videamus, quae ratio intercedat inter Epitomen et Suetonium. Plus autem centum loci inveniuntur, ubi ipsa Suetonii verba redeant, ut optimo iure Rothius [12]) adhiberi posse dixerit Epitomen ad Suetonii textum corrigendum. Liceat mihi e multis unum hunc locum afferre.

Epitome 4,6. sqq.	Suet. Claud. 28.
Liberti..., ex quibus Felicem legionibus Judaeae praefecit. Possidio eunucho post triumphum Britannicum	Libertorum praecipue suspexit Posiden spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta

[12]) C. L. Rothius praef. ad Suetonium p. 17.

inter militarium fortissimos arma, insignia tanquam participi victoriae dono dedit. Polybium inter consules medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis, dominum se gerens ipsius domini, Pallasque praetoriis ornamentis sublimatus; adeo divites, ut causante eo inopiam fisci, lepidissime famoso elogio vulgatum sit, abunde ei pecuniam fore, si a duobus libertis in societatem reciperetur.	pura donavit nec minus Felicem, quem cohortibus et alis provinciaeque Judacae praeposuit... ac super hos Polybum, qui saepe inter duos consules ambulabat; sed ante omnis Narcissum ab epistolis et Pallantem a rationibus, quo ... praetoriisque ornamentis honorari libens passus est; tantum praeterea adquirere et rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate non absurde dictum sit: abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur.

Quae cum ita sint, num cogitari potest — id enim colligendum est ex Opitzii opinione censentis, omnia quae in libro de Caesaribus et in Epitoma extant, in illo uberiore S. Aurelii Victoris libro scripta fuisse — eundem scriptorem partim Suetonii vestigia tam aperte pressisse, ut ad verbum omnia ex fonte hauriret, partim mira quadam sedulitate et diligentia Suetonii narratiunculas libere immutasse? Quod re vera factum esse nemo fere contendet.

Restat, ut de Eduardo Woelfflino[13]) pauca dicam, qui Opitzii sententiam amplexus argutissimis causis comprobat gravissimoque, quo illius opinio laborat vitio, eo modo facile sibi mederi videtur, ut Aurelii Victoris historias ampliores quondam fuisse statuat et ex pleniore illo libro non modo, qui nostrum de Caesaribus libellum scripsisset, verum etiam, qui Epitomam confecisset, sua desumpsisse, sed ita ut Suetoniana multa admisceret. Cuius viri doctissimi auctoritas paene me deterruit, ne, cum eius sententiam probari non posse putarem, hanc quaestionem susciperem. Sed me quasi recreat et reficit cum veritatis studium, quo etiam atque etiam quamvis invitus in hanc rem adducor et perpellor,

[13]) Rheinisches Museum für Philologie Band 29 S. 282 ff; und Bursians Jahresbericht 3 (1874—75 S. 787 ff.)

tum illud, quod saepe iam tirones fortuna quadam adiuti id, quod sapientissimis et doctissimis minus contigerat, expediverunt. Ipse autem, cum quid sentiam infra expositurus sim, hoc loco satis habeo docere, Woelfflinum, postquam luculentis exemplis genus dicendi utriusque auctoris diversum esse demonstravit, non recte inde conclusisse, non posse — ipsius verba in hanc linguam translata usurpantur — aut utrumque librum ad eundem auctorem referri aut alterum ab altero excerptum esse. Quid? Si unum nobis probatur, alterum quoque pro certo habeamus necesse est? Luce clarius illud quidem videtur, fieri non posse, ut idem rerum scriptor alterum librum colore Sallustiano, cuius vestigia saepissime apparent, scripserit, alterum triginta annis post prorsus alio dicendi genere composuerit. Sed cur alterum scriptorem ab altero mutuatum esse non credamus? Quid tandem Woelfflinus ipse statuit? Utrumque librum ex eodem fluxisse fonte contendit. At fons ille, quem opinatur Woefflinus, ipsius iudicio Sallustii vestigia etiam multo saepius pressit. Unde igitur diversitas illa inter librum de Caesaribus et Epitomen orta est? Nonne Epitomator quasi data opera Victoris illius optimam scribendi rationem quantum potuit depravasse putandus est? Non pronomen illud „suum" quod saepius et praeter consuetudinem adhibitum Woelfflinus [14]) suo iure Epitomatori vitio vertit, in ipso illo invenimus loco (Epit. 3,4 sorores suas - Caes. 3, 10: sororum), ubi Nostrorum consensus certissimus appareat, ita ut dubitari non possit, quin Epitomator mala sua artificia in bonum fontis sui dicendi genus transtulerit; non item nomina in Caesaribus more Sallustiano posita (Caes. 4,15) apud Epitomatorem ordine inversa invenimus? Itaque nihil obstat, quin Eqitomatorem ipsum librum de Caesaribus in usum vocasse iudicemus.

At similitudinem quandam extare inter Nostros etiam

---

[14]) Quamquam Germanici fratris „sui" (Epit. 4, 10) Woelfflinus iniuria accusat, quoniam Noster haec verba ex Suetonio (Claud. 26) deprompsit.

quibusdam locis, ubi alter ab altero mutuatus non sit, Woelfflinus demonstravit. Fateor, quamquam tales loci multo rariores sunt quam Woelfflino videntur, nam eorum, quos attulit, magnam partem iniuria [15]) huc rettulit. Sed primum quidem non constare sibi videtur Woelfflinus, nam eandem similitudinem inter Nostros apparere docuit etiam in posterioribus capitibus, ubi Epitomatorem Victore usum non esse nemo est qui neget. Unde tandem haec similitudo orta est? Cum Epitomator summa diligentia quae in Caesaribus inveniebat, in librum suum conferret, fieri non potuit, quin hic illic vestigia fontis illius remanerent. Quanta autem sedulitate Caesaribus usus sit, hoc ex loco apparebit.

Epit. 11,6.	Caes. 11,5.
Dehinc atrox caedibus bonorum supplicia agi coepit ac more Caligulae dominum sese deumque dici coegit segnisque ridicule remotis.	Dehinc atrox caedibus bonorum (Caes. 11,1: supplicia agere coepit; Caes. 11,2 quippe qui se dominum deumque dici coegerit) segnisque ridicule.

Talia vestigia in libro exscribendo remanere posse, non solum ex Epitoma cognoscimus, cuius auctori Caesarum vocabula adeo arridebant, ut eis ipsis locis, ubi novi aliquid adicere videtur, ei in mentem venirent. (Epit. 9, 16 exsanguis-Caes. 9, 11; saevitia tyrannorum-Caes, 9, 10) sed illud etiam in Victorem cadere videmus. Nam cum Sueto-

[15]) Nam quae commemorat verba „absque Augusto" (Epit. 8,6) ex Caesaribus fluxerunt (Caes. 8, 7), asserere (Epit. 3, 5) idem Caesaribus debetur (Caes. 3, 10); neque magis „igitur" (Epit. 11, 11) et ne „satis constat" quidem (Epit. 9, 7) ab Epitomatore addita sunt, sed haec omnia in Caesaribus reperies. „Advento" denique, quod Caes. 5 et Epit. 5 extare Woelfflinus commemoravit, equidem non inveni; immo Victor (5, 16) „adventu" exhibet, cum Epitomator (5, 7) adventandi verbo uteretur. Itaque nihil fere restat, quod non ad eum, quem nos habemus, librum de Caesaribus referri possit. Cetera Epitomatori librum de Caesaribus imitanti tribuenda sunt. Quod quidem (Epit. 9, 17) Vespasianum mortuum esse tradit annum agentem, „vitae „absque" uno octogesimum", libri de Caesaribus auctorem ducem secutus est, qui Hadrianum decessisse vita narrat (14, 12) „anno imperii „absque" mense vicessimo secundo".

nius (Cal. 36) Caligulam arguat, quod „pudicitiae neque suae neque alienae pepercerit,“ haec verba Victor in Neronis vita recordatus ad Neronem trahit (Caes. 5,5: „neque suae neque aliorum pudicitiae parcens“ = Epit, 5,5).

Quod autem Woelfflinus Victorem res a Caesaribus gestas tractantem omnia praetermisisse censet, quae domesticam imperatorum vitam complexa ab hac materia abhorrerent, et Epitomatorem, cui haec arriderent, Suetonium, id est Suetonium ipsum, cum Victore contaminasse, ne hoc quidem verum mihi videtur. Fugit enim virum doctissimum permultos in Epitoma inveniri locos, qui cum ad domesticam Caesarum vitam pertineant, tamen frustra apud Suetonium quaerantur, ita ut haec quoque Woelfflini sententia reicienda videatur esse.

Sed haec hactenus; nunc quoniam virorum doctorum de Nostris judicia refutavimus ad ipsam quaestionem aggrediamur.

Caput III.

Sed ante omnia opinio illa de uberioribus Victoris historiis, quae mirum quantum animos virorum doctorum incessit, tollenda est. Quod ut nobis contingat, nihil nisi scriptores nostri et eorum diversa ingenia nobis perspicienda sunt. Duo enim sunt genera rerum scriptorum. Unum eorum, qui ingenio quodam praediti, quae ex fontibus hauriunt, proprio iudicio pertractent et persequantur, ita ut historias scripsisse videantur non ad delectandos verum ad docendos atque instruendos eorum qui legant animos. Qui soli vere historici sunt appellandi, nam, qualescunque sunt, totum aliquod et novum aedificium exstruunt ex materia a superioribus scriptoribus data et res gestas proponunt illustratas suis luminibus. Neque id ad aestimandos scriptores refert, utrum breves an uberes historias scripserint, neque quisquam ideo Eutropium, a doctissimis viris plurimi factum

despiciet, quia paucis libris res a Romanis gestas narravit. Ne id quidem solum maxime interest, utrum unum an plures fontes scriptor secutus sit, neque utrum verbis tenus fontem exscripserit necne; quamquam optimus quisque auctor hac licentia non abutetur. — Alterum genus et ab hoc alienissimum est eorum, qui cum ingenia ad historias scribendas non aspirent, satis habeant, aut superiorum libros ita excerpere, ut quae sibi necessaria aut gravia non videantur, omittant, vel partes quasdam ex plurium scriptorum libris desumere, desumptas leviore vel nullo fere nexu coniungere et ita minima sua opera novum librum conflare. Qui mihi quidem non dissimiles videntur artificis, qui ex dispersis membris aliis aliunde allatis unum corpus fingat et conficiat; quae statua tantum abest, ut perfecta et absoluta sit, ut, qui diligenti inspexerit animo, facile intellegere possit, ubi partes diversae aegre coniunctae sint. Ita ne Epitomatores quidem historias nobis praebent, sed centones librorum aliorum, et animum si attenderimus, facile cognoscemus, ubi Epitomator aut fontes contaminarit aut periodos quasdam in fonte inventas omiserit.

Haec igitur duo cum sint genera scriptorum, Caesares qui scripsit in illorum, Epitomen, qui composuit, in horum numerum referendus est. Quod iam Schottus intellexit, cum suo iure diceret: „Victoris perpetuum orationis ductum, stylum historicum illius aetatis proprium, tanquam filum haerens sibi placere ac prudentissimum eum scriptorem in iudicando crebrisque sententiis apparere, contra in Epitoma nihil nisi centones ex aliis libris tanquam fasces rude compositos legere sibi videri.“ Sed quid ego illud vetus iudicium quamvis grave profero, cum quicunque libellum de Caesaribus diligenter perlegerit, facere non possit quin idem iudicet; quamvis enim parvus sit liber, tamen cum imago quaedam dilucida scriptoris nostri appareat, tum virtutes eius mirum quantum elucent. Probamus enim modo libertatem qua nulla eorum, qui clavum imperii tenebant, ratione habita, non modo superiorum temporum flagitia sed etiam aetatis suae vitia gravi ac severa castigatione perstringit, modo amorem patriae, quo incensus auctor amplissimis verbis

Romanorum virtutem celebrat, modo morum castitatem et philosophiam, a Woelfflino non iniuria cum Taciti philosophia conlatam, modo elegantiam, cum Sallustium imitatus genere dicendi conformato et perpolito utatur, modo ingenium, cum libro brevissimo effigiem expressam imperii Romani confecerit et omnes graviores res complexus sit, dignas, quae monumentis annalium mandarentur, posteritati propagarentur.

Quae cum ita sint, satis mirari non possum, non modo Opitzium sed etiam ipsum Woelfflinum librum de Caesaribus non integrum sed excerptum putare. Nam si quaeritur, utrum liber integer sit necne, certissimum testem, quo locupletiorem nullum existere posse credo, libellum ipsum, cuius illi viri doctissimi parum rationem habuerunt, esse puto. Quodsi in hoc expressa apparent vestigia, librum integrum esse — id est, si de vita scriptoris, cui tribuitur, instruimur, si sententiarum occurrit multitudo, si auctor iudicia facit; — certe nemo librum excerptum ducet. Atqui haec omnia in Nostro summa inveniuntur. Indiciis enim hic illic dispersis docemur, Nostrum rure ortum tenui et indocto patre, in Africa, ‚decore orbis terrarum' natum esse, ita ut non iam dubitandum sit, quin idem sit atque Victor ille Afer, quem ab exiguis initiis profectum, cum ad rempublicam accessisset, plurium imperatorum gratia ad summos ascendisse honores constat.

Sententiarum vero multitudo permagna in libro inest non pessimarum et quae interdum philosophum non mediocrem sapiant; sed qualescunque sunt, certe nullus liber exscriptus tanta locorum communium copia abundat. Iudicia denique aperta bis fecit. Prius in vita Neronis; nam cum Suetonius (Suet. Ner. 28) neminem dubitasse confirmet, quin Nero amore matris incensus eam stupro affecturus fuerit, nisi amici, ne hoc faceret, dolo quodam deterruissent, Tacitus autem hoc rumore commemorato scelus illud non Neroni, sed Agrippinae in animo fuisse statuat, quae cupiditate regnandi commota ad quodvis facinus paratissima fuerit, Noster utriusque sententiae mentione facta ita (Caes. 5, 8)

dissensum tollit, ut et Neronem et Agrippinam sceleris incuset, iudicio dictis comprobato. Alterum denique iudicium in vita Vespasiani protulit. Quem cum Suetonius pecuniae avidissimum fuisse narret, quosdam tamen putasse commemorat, eum in rapinas sese convertisse coactum aerarii inopia et quod universum imperium superioribus bellis civilibus deletum atque dirutum in summum discrimen vocatum esset, ita ut magna pecunia ad eius vulnera sananda opus esset. Noster autem hoc ita explicat, ut aliorum sententiam (Caes. 9, 6) pravam et ineptam appellet et plane reiciendam esse censeat.

Qui gravissimus testis multo magis nobis persuadebit, Epitomen perlustrantibus, quam excerptam recte appellari, nemo est, quem fugere possit; quippe in qua omnia quae in libro de Caesaribus iudicia invenimus, desint. Neque iam scriptor hic illic significatur neque primae personae usus occurrit; sententiarum vero copiam non reperies, quamquam Epitomatoris ante oculos positae erant; quid enim opus erat locis communibus, cum librum breviorem esse plurimum interesset; proprium denique iudicium frustra quaeres. Quid? Quod tribus illis locis, quibus Epitomator de suo aliquid addidisse videri potest, nihil ei tribuendum esse facile est ad demonstrandum. Primum enim in vita Augusti quae leguntur (Epit. 1,24): „more hominum, qui in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt", non Epitomatoris esse Dione (36, 23) et Plinio (ep. 8,22) comparatis apparet. Quod autem in vita Caligulae (Epit. 3, 6) extat: „de quo nescio an decuerit memoriae prodi, nisi forte quia iuvat de principibus nosse omnia, ut improbi saltem famae metu talia declinent", ad Taciteи illius loci similitudinem compositum est: (Ann. 3, 65): „utque pravis dictis factisque ex posteritate infamiae metus sit." Quod denique Epitomator (1,28) cives Romanos Augusto mortuo dicentes facit: „utínam aut non nasceretur aut non moreretur", cum et Victor (Caes. 20,6) et Spartianus (18,7) idem de Severo mortuo dictum esse commemorent, ita ut Epitomatorem hoc a Severo ad Augustum putares transtulisse, ne id quidem

ipsi tribuendum videtur esse; cum enim Lydus (de mens. 4,72), de quo infra plus expositurus sum, idem fere de Augusto commemoret („utinam nec natus nec mortuus esset") verisimillimum videtur, hoc quoque Epitomatorem iam in fonte scriptum invenisse.

Quae cum ita sint, licet quaerere, quibus tandem commoti rationibus Opitzius et Woelfflinus, — ut Epitomen iam omittamus, — librum de Caesaribus excerptum esse iudicaverint. Neque enim ulla in libro ipso extant indicia, quibus illud iudicium niti videatur. Nam qui librum excerpit, ita fere agit, ut vel singula verba vel tota enuntiata omittat, neque omnino fieri potest, quin res narratae hic illic male coniunctae sint, ita ut intercidisse aliquid sentiamus, id quod Epitoma luculentissime comprobatur, in qua plures tales loci inveniuntur. In vita quidem Neronis, — ut gravissimum huius rei exemplum primum afferam, — Epitomator, postquam narravit, Neronem Pontum et Alpium quandam partem in provinciarum formam redegisse, sic pergit (Epit. 5,5): Eo namque dedecore reliquum vitae egit, ut pudeat memorare huiuscemodi quemquam. Quo loco verbum „namque" prorsus intelligi non potest, sed unde irrepserit, statim elucet librum de Caesaribus, ex quo haec exscripta sunt, si contulerimus. Nam ibi Ponti et Alpium mentione facta haec adiunguntur: (Caes. 5,4): „quare satis compertum neque aevum impedimento virtuti esse, eam facile mutari corrupto per licentiam ingenio omissamque adulescentiae quasi legem perniciosius repeti. Namque eo dedecore cet. — Simile quiddam in vita Tiberii deprehendimus. Nam cum in libro de Caesaribus hoc legatur (Caes. 2, 12): „atque atrocius puniens insontes noxios [16]) suos pariter externosque. Adhuc dum urbes et conventus exsecratur, Capreas insulam quaesierat flagitiis obtentui; quare solutis militiae artibus direpta pleraque ruris Romani", [16]) Epi-

[16]) Iam hic insontes noxios scribo, quod verbum in Schotti editione desideratur, veterem codicem Bodleianum secutus, cuius varias lectiones infra prolaturus sum. Itaque corruit id quod Opitzius p. 213 de hac re exposuit. — Jtem etiam ‚ruris' Romani, quod Bodleianus *exhibet, loco* ‚iuris' Romani scripsi, quod verbum mihi quidem multo *magis probabatur.*

tome haec habet (2, 9): „cum insontes noxios suos pariter externosque puniret, resolutis militiae artibus, Armenia.. direptae sunt". Cum igitur ille, qui Caesares scripsit, Suetonium secutus hanc rem enarrasset, Epitomator Tiberii in Capreas discessu omisso sensum corrupit. — Similiter in vita Vitellii rem gessit. Ibi enim Victor in exitu vitae (8, 7) priora respiciens haec addit: „Hi omnes, quos paucis [17]) attigi, praecipueque Caesarum gens adeo litteris culti atque eloquentia fuere, ut ni cunctis vitiis absque Augusto nimii forent, tantae artes profecto texissent modica flagitia." Quae omnia, cum Epitome ex Victore repeteret (8, 6), verba: „tantae artes" omisit, quo fit ut haec ab omnibus, qui legunt, nisi forte Caesarum loco conlato recte intellegi non possint. — In Claudii denique vita ad verba: „ut magis videretur" (Epit. 4,5) iam Anna Fabri suo iure adnotavit: „hinc certe aliquid excidit, vide supra in Caesaribus (Caes. 4,11), unde facile supplebis."

Sed quid plura dicam? satis iam exposuisse mihi videor, Epitomen exemplar librorum excerptorum quasi lege quadam haec illa praetermittendo sensum immutasse. Cum vero hoc in omnes cadat scriptores, tales loci, ubi excidisse aliquid videatur, si inveniuntur, librum excerptum accusant, si desiderantur, crimine liberant. Tales autem locos nullos neque Opitzius neque Woelfflinus invenerunt. Nam quod Opitzius Victoris verba, quae in Othonis vita scripta leguntur (Caes. 7,2: praecognitis moribus) nisi ita intellegi posse negat, ut quaedam antea excidisse breviatoris vitio statuamus, quibus uberius hanc rem scriptor tractaverit, non vidit Othonem paullo ante (7,1) „Neroni quoque quondam criminose familiarem nominari."

Ceterum etiam in manuscripto Bodleiano eadem inscriptio legitur atque in Bruxellensi, et qui verba quae in fronte libri extant, scripsit, certe cum Opitzio abbreviare et excerpere idem sibi velle persuasum habebat. Nam cum in pagina sinistra legatur: Aurelii Victoris historiae abreviatae, nescio quis in dextra pagina graece vertit: *Αὐρηλίου Βίκτωρος ἱστορίαι κατ᾽ ἐπιτομήν.*

17) hoc quoque favet illi sententiae, uberiorem non fuisse librum de Caesaribus.

„At si non ex libello de Caesaribus, ex Epitoma certe evincitur, illum librum integrum non esse.“ „At contrarium inde mihi concludendum videtur esse“. Videamus enim, quales quantosque in errores Epitomator inciderit, quo ex numero multos me fugisse non puto. Omitto leviores et qui in nullo antiquitatis libro non inveniuntur, ut in vita Augusti quidem (Epit. 1,22) numerum catamitorum corrupit; in vita Claudii (Epit. 4, 7) pro alis et cohortibus Iudaeae ‚legiones‘ ponit; in vita Othonis (7,2) imperatorem, quem Suetonius, Tacitus ceteri pugionis ictu sese interfecisse tradunt, gladio transfixum esse dicit; in vita Domitiani (Epit. 11, 5) imperatorem inter digitos „viri“ spicula transmisisse tradit, cum Suetonius, quem hoc loco exscripsit, loco viri puerum exhibeat.[18]) Sed graviores errores afferam, qui omnes nimiae levitati Nostri tribuendi sunt. In Claudii quidem vita (Epit. 4,10) privignos ab Agrippina insidiis interfectos scriptum legimus, cum satis constet Britannicum a Nerone veneno occisum esse. — In vita Neronis bis levitate fidem historicam turbavit. Nero enim Octaviam et Poppaeam Sabinam sublatis maritis in matrimonium duxisse (5,5) narratur, quod verum non esse ex Suetonio et Tacito apparet. Qui error inde ortus videtur esse, quod Epitomator Suetonii verba (Ner. 35): „qua ut potiretur, virum eius trucidavit,“ quae ad Statiliam Messalinam pertinent, male intellecta ad Octaviam et Sabinam traxit. In eodem capite (Epit. 5, 7) Neronem manum sibi adferentem adiutum esse a Sporo eunucho Noster, ab Epaphrodito a libellis Suetonius auctor est, qui eum huius sceleris crimine a Domitiano capitis damnatum esse addit. In vita Othonis (7,2) Noster imperatorem apud Placentiam victum esse fingit, cum Tacitus et Suetonius ibi eum vicisse consentiant. In vita denique Vitellii (Epit. 8, 4) Sabinum, Vespasiani fratrem ad Gemonias scalas Noster, incendio Capitolii ceteri interiisse ferunt. (vide p. 46) — Sed nusquam profecto levitas Epitomatoris clarius elucet quam his duobus locis. In vita Augusti

---

[18]) Item in vita Augusti (Epit 1,20) equitis Romani loco militem posuisse videtur (vide pag 58.)

(Aug. 66) Suetonius tradit, Augustum amicitias diu retinuisse et in primis Maecenatem et Agrippam in honore habuisse, quamquam illius taciturnitatem, huius patientiam interdum desiderasset. Noster autem hunc locum, quamvis diserte et dilucide scriptus apud Suetonium extet, quamvis etiam exemplis a scriptore illustretur, tam male intellexit, ut ‚desiderare' hoc loco idem esse atque amare ratus[19]) scriberet (Epit. 1,16): „in amicos fidus extitit, quorum praecipui erant ob taciturnitatem Maecenas, ob patientiam laboris modestiamque Agrippa". — Neque minoris levitatis Noster in vita Domitiani his verbis arguitur (Epit. 11,11) „coniuravere plerique, impulsoribus Parthenio .. et Stephano et tum ob fraudem interceptae pecuniae supplicium suspectante Clodiano". Clodianum igitur repetundarum reum facit, cum apud Suetonium (Domit. 17) hoc loco a Nostro certe exscriptum, Stephanus in hoc crimen vocetur. Qui error inde videtur repetendus esse, quod Stephanus a Suetonio nominatur „Domitillae procurator et tunc interceptarum pecuniarum reus", quod vocabulum „et" Noster, quamquam verba „Domitillae procurator," quae illud „et" postulaverant, omisit, tamen reservavit.[20])

Sed quid ego haec commemoro? Quia mirum videtur, Nostrum nisi in Suetonio exscribendo non erravisse; nam illis praetermissis, ubi cum fonte erravit, nullam[21]) fere eius levitatem deprehendes, ubicunque cum Caesarum auctore consentit, sed diligentissime omnia, quae in libro de Caesaribus leguntur, in suum librum transtulit. Qui hoc, Woelfflini sententia si vera est, fieri potuerit — nam hoc Opitzii sententiae,

---

[19]) vide Schotti ad hunc locum adnotationem.

[20]) Itaque non solum illud „et" servandum, sed etiam inter „suspectante" et „Clodiano" alterum „et" addendum esse videtur, quod facile excidere potuit praecedente suspectante.

[21]) Excepto solo illo loco in vita Vespasiani (Epit. 9,12), ubi Epitomator, Vologesem „metu solo" in pacem coactum esse cum narret, a Victore recedit, qui loco „metu solo" „ac bello" exhibet, sed Victor a ceteris scriptoribus hac re abhorret, ita ut fortasse legendum sit: „ac sine bello."

qui Epitomatorem omnia sua ex Victore sumpsisse censet, minime respondere apparet, — me nescire confiteor. Nam cum a Nostro et Victorem et Suetonium excerptos esse constet, cur in eodem capite alterum diligenter, alterum minime accurate ab eo in usum vocatum putemus? At si Epitomatori nihil aliud propositum fuisse credimus, nisi ut librum de Caesaribus exscriberet, statim intellegimus, cur numquam in Caesaribus, totiens in Suetonio utendo lapsus sit; nam Suetonium uberiorem exscribere non potuit et ad haec illa ex eo recte desecanda ingenium eius non aspiravit.

Quam causam equidem gravissimam duco, sed ne leviorem illam quidem, quae ipsa quoque ex Epitoma colligitur, praetermittendam esse arbitror. Maehlius enim recte observavit, consensum inter Nostros undecim capitibus prioribus contineri; sed etiam in multis et paene omnibus capitibus posterioribus necessitudo quaedam, ut ita dicam, inter utrumque intercedit, cuius rei exempla quaedam afferre libet.

Caes. 33,16	Epit. 33,2
Sed postquam periculum propinquabat, tandem urbe egreditur ...Eum Gallienus apud pontem, cui ex eo Aureoli nomen est, fusum acie Mediolanum coegit, quam urbem cum oppugnat ab suis interiit.	Novissime adversus Aureolum profectus est. Quem cum apud pontem, qui ex eius nomine Aureolus apellatur, obtentum detrusumque Mediolanum obsedit ... a suis interiit.
Caes. 34,3	**Epit. 34,3**
proditum ex libris Sybillinis est, primum ordinis amplissimi victoriae vovendum, cumque is, qui esse videbatur semet obtulisset, sibi potius id munus competere ostendit, qui re vera Senatus atque omnium princeps erat. Ita ... fusi barbari summotique, postquam imperator vitam reipublicae dono dedit.	Claudius vero, cum ex fatalibus libris cognovisset, sententiae in senatu dicendae primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerente, ipse vitam suam haud passus responsa frustrari, dono reipublicae dedit, praefatus, neminem tanti ordinis primas habere nisi ipsum imperatorem.

Nostros hic conspirare neminem fugit, sed ut aliis locis ita ne hic quidem fieri potest, ut Noster sua ex libro de Caesaribus ipso depromserit; nam unde credamus eum Pom-

ponii Bassi nomen sumpsisse, quod neque in Caesaribus invenerit neque finxisse putandus sit. Itaque utrumque scriptorem ex eodem fonte sua hausisse perspicuum est. Fons autem libri de Caesaribus Woelfflini iudicio Aurelius Victor fuit, sed ex eo Epitomatorem pendere credibile non est, propterea quod intellegi non potest, cur eodem scriptore, quem prius ad verbum exscripserit, cum iterum in usum vocaret, prorsus alio modo atque antea usus sit. — Quam rationem neglegendam esse non putavi, quamvis leviorem eam esse non ignorem; nam Woelfflino statuere licet, Epitomatorem in capitibus posterioribus neque ex libro de Caesaribus neque ex Aurelio Victore pendere, sed eundem atque Victorem fontem usurpavisse.

Sed quid ego haec argumentor testesque ad Woelfflini sententiam refutandam undique affero, cum eam falsissimam esse duobus illis libris inter se diligentius collatis appareat. Perlustremus igitur licet exempli gratia vitam Claudii.

Epit. 4	Caes. et Suet.
Claudius Tiberius, Drusi, Tiberii fratris, filius, Caligulae patruus, imperavit annos quattuordecim. Iste, cum senatus censuisset, gentem Caesarum exterminari deformi latebra latens repertus a militibus, quia vecors erat, mitissimus videbatur imprudentibus, imperator effectus est. Hic ventri, vino, libidini foede obediens vecors et prope hebes ignavus ac pavidus, libertorum et coniugis imperiis subiectus fuit. Huius tempore Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator creatus, continuo occiditur. Mauri provinciis accessere. Caesa Musulamiorum manus est. Aqua Claudia Romae inducta. Huius uxor Messalina primo passim, quasi iure adulteriis utebatur: ex	Suet. 1 Patrem Claudi Drusum. 2 Tiberius Claudius 7 Caio fratris filio 45 excessit imperii quarto decimo. Caes. 3,16 dum senatus gentem Caesarum ... persequuntur ... occultantem se reppperit deformi latebra, ... quia vecors erat, mitissimus videbatur imprudentibus. Caes. 4,1. Quamquam ventri foede obediens (Suet. 33 vinique appetentissimus libidinis profusissimae) vecors iuxta atque immemor pavidusque animi et ignavior esset. Caes. 4,5 coniugis simulque libertorum delinimentis, quibus semet dediderat. Suet. 35 bellum civile movit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiae legatus verum intra quintum opressus est. Caes. 4,2 Mauri accessere provinciis .. cae-

quo facto plures metu abstinentes exstincti sunt. Dehinc atrocius nobiliores quasque nuptas et virgines scortorum modo secum proposuerat coactique mares ut adessent. Quod si quis talia horruerat afficto crimine in ipsum omnemque familiam saeviebatur: ut magis videretur sub imperatore viro quam imperatori nupta esse. Ita liberti eius potestatem summam adepti, stupris, exilio, caede, proscriptionibus omnia foedabant. Ex quibus Felicem legionibus Judaeae praefecit, Possidio eunucho post triumphum Britannicum inter militarium fortissimos arma, insignia tanquam participi victoriae dono dedit. Polybium inter consules medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis, dominum se gerens ipsius domini pallasque praetoriis ornamentis sublimatus; adeo divites, ut causante eo inopiam fisci, lepidissime famoso elogio vulgatum sit, abunde ei pecuniam fore, si a duobus libertis in societatem reciperetur. Huius temporibus visus est apud Aegyptum phoenix, quam volucrem ferunt anno quingentesimo ex Arabis memoratos locos advolare: atque in Aegaeo mari repente insula emersit. Hic Agrippinam, Germanici fratris sui filiam uxorem duxit, quae filio imperium procurans, primo privignos insidiis multiformibus, dehinc ipsum coniugem veneno interemit. Vixit

saque Musulamiorum manus. Suet. 20. Claudiae aquae fontes in urbem perduxit. Caes. 4,6. Namque uxor primo passimque quasi iure adulteriis utebatur eoque exstincti cum suis plerique . . metu abstinentes. Dehinc atrocius accensa nobiliores quasque nuptas et virgines scortorum modo secum prostituerat: coactique mares uti adessent. Quod si qui talia horuerrant, afficto crimine in ipsum eiusque familiam saeviebatur . . . Caes. 4,11: dum mirum videtur apud imperatorem virum quam imperatori nuptam esse. Ita liberti potestatem nacti summam stupris, exilio, caede, proscriptionibus omnia foedabant. Suet. 28. Libertorum praecipue suspexit Posiden spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit nec minus Felicem, quem cohortibus et alis provinciisque Judaeae praeposuit. . . . ac super hos Polybum . . . qui saepe inter duos consules ambulabat; sed ante omnis Narcissum ab epistolis et Pallantem a rationibus quos . . . praetoriisque ornamentis honorari libens passus est; tantum praeterea adquirere et rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate non absurde dictum sit abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur. Caes. 4,14. visusque apud Aegyptum phoenix, quam volucrem ferunt anno quingentesimo ex Ara-

exaginta quattuor. Cuius ut quondam in Tar- ɔ Prisco diu occulta- dum arte muliebri cor- ;ustodes aegrum simulant, ·rivignus eius, imperii iura t.	**bis memoratos locos advolare: atque in Aegaeo mari repente insula emersit. Suet. 26. Agrippinae, Germanici fratris sui filiam confecit nuptias. Caes. 4,13. Veneno coniugem interemit... ceterum funus uti quondam in Prisco Tarquinio diu occultatum; dum arte mulieris corrupti custodes aegrum simulant atque ab eo mandatam interim privigno... curam reipublicae.**

!x eis, quae congessimus, exemplis colligendum est, nihil ɿui historias nostras perfectiores et absolutiores fuisse ıt, ita ut, quae Epitome praebeat, in libro de Caes non commemorata ad Victorem illum referant, pro:. Perspicuum enim est omnia, quae in Epitoma le:, aut in nostro, quem habemus, de Caesaribus libro pud Suetonium inveniri et cum ad verbum cum hoc ant, ex eo ipso fluxisse. Quid tandem in hoc capite [22] ius uberioris libri scriptum fuisse credamus; „vino libidini", verba apud Victorem desunt; at haec Suetonio deberi 'flinus ipse concessit; „Agrippinam privignos occidisse" in hic error sit, nemo dubitat.

·ed qua tandem ratione nobis persuadeamus Victoris ias a „breviatore" excerptas esse? Dixerit quispiam, parasdam vitarum omissas esse At fieri non potest, ut res :erpendo libro neglectae sint, tot enim sententiae exn libello nostro, quae narratis rebus tanquam insertae quaeque tam aptae et colligatae inter se tamque bene 'ebus ad quas pertinent, coniunctae sunt, ut haec alitque habemus scripta fuisse nequeant. Quod autem 'flinus censet, Victoris librum ita excerptum esse, ut — verba usurpantur — non tam novae periodi formaren-

---

[2]) Hoc idem cadit in Epitomes vitas Caligulae, Galbae, Othoti, ubi omnia fere, quae Epitome exhibet, aut in libro, quem us, de Caesaribus aut ad verbum apud Suetonium invenimus ae igitur ad Victorem illum referri nequeunt; ita ut in his :apitibus uberiore Victore Epitomator usus non sit.

tur, sed eae tantum periodorum partes omitterentur, quae memoria digna non viderentur, — ne id quidem verum esse potest.

Nam permultae periodi ad verbum congruentes apud utrumque scriptorem inveniuntur. Qui igitur, quaeso, fieri potest, ut et in libro de Caesaribus et apud Epitomatorem integrae periodi redeant, cum hic illum omnino non inspexerit; scilicet quod illae periodi iam apud Victorem scriptae extabant. Itaque neque partes capitum neque periodorum a „breviatore“ omissas esse, id est Victoris librum omnino non excerptum et eum, quem nos habemus, integrum esse demonstrasse nobis videmur[23]. Corruunt igitur omnia illa artificia a viris doctis in fundamento debilissimo exstructa.

Sed iam ne nihil nisi aliorum sententias diluere videamur ipsi quoque, quibus ex fontibus uterque scriptor sua hauserit, inquiramus.

Caput IV.

Ac primum quidem, Epitomes undecim capita priora, quibus ex fontibus derivata sint, videamus.

---

23) Woelfflinum ipsum quoque sententiam meam probaturum esse spero. Duos enim tantum protulit locos (1,21: fuit enim paululum impatiens, leviter iracundus, occulte invidus, palam factiosus, porro autem dominandi supra quam aestimari potest, avidissimus, et 2,4; ingenio pessimo, truci avaro, insidioso) quorum genus dicendi melius videatur esse, quam ut Epitomatori vindicandi sint et qui, cum praesertim colorem Sallustianum prae se ferant, quem in libro de Caesaribus apparere Woelfflinus demonstravit, Victori illi tribuendi sint. Quorum locorum stilum ab Epitomatoris genere dicendi abhorrere, fateor atque concedo. Sed fortasse hi ipsi loci scribarum vitio e libro de Caesaribus exciderunt et etiam atque etiam moneo uno libro adhuc (et nunc duobus libris) totum libellum niti. Licet enim cogitare eum, qui Origines et librum de viris illustribus et libellum de Caesaribus coniunxerit, (ut et in codice Bruxellensi et in Bodleiano videmus), ita ut loco primi capitis „virorum illustrium“ Origines usurparet, ita cum iam in libro de viris illustribus (Vir. ill. 79) Augusti res gestae narratae essent, primum Caesarum caput mutilasse. Quod autem ad alterum locum attinet, infra demonstraturus sum etiam verba sequentia „simulans ea se velle quae nollet“, quae in Caesaribus desiderantur, non ab Epitomatore adiecta sed ita ut totam periodum Dioneam videri esse. Hoc quoque videlicet huic sententiae favet et librum de Caesaribus hoc loco salvum non esse accusat.

De Epitomes fontibus si quaerimus, facile cognoscimus, totum libellum ex tribus partibus, inter se disparibus, compositum esse. Quarum prima ex libro de Caesaribus repetita est, altera ex Suetonio manasse videtur, tertia, quae prioribus inserta est, ad nullum certum scriptorem revocari potest.

Atque quae ad verbum cum Caesaribus conspirant, Victori, itemque quae Suetonio simillima leguntur, ei ipsi tribuenda esse, iam supra demonstravi. Fieri enim non postet, ut res narratae, ita ut apud Epitomatorem scriptae extant, iam a Victore in ampliore libro conglutinatae sint, quia, qui libellum de Caesaribus composuit, res solas ex Suetonio hausit, propriis tamen verbis usus est, qui Epitomen conflavit, nihil nisi Suetonium exscripsit. Sed diligenter Epitomen perlustrantibus gravissimum quoddam occurrit indicium, quo, Suetonium cum libello de Caesaribus contaminatum esse ab Epitomatore, nobis persuadeatur. In Titi enim vita Epitomator primum Suetonium secutus (Tit. 7 et 1) tradit (Epit. 10, 6): „Sed haec in melius conversa adeo ei immortalem gloriam contulere, ut deliciae atque amor humani generis appellaretur.“ Cum autem in libro de Caesaribus extremo capite luctum post mortem imperatoris his verbis descriptum invenisset (Caes. 10, 6): „Huius sane mors adeo provinciis luctui fuit, uti, generis humani delicias appellantes orbatum orbem deflerent“, tanta egit levitate, ut etiam haec exscriberet, quamquam iam ipse quoque modo hoc Titi cognomen commemoraverat, ita ut ipse cogeretur, verba „sicut diximus“ [24]) quasi ad illud excusandum interponere. Id quidem constat, hoc certe loco ab Epitomatore Victorem Suetonii verbis contaminatum esse.

Eo enim more Epitomator libellum suum videtur confecisse, ut Victoris libro quasi fundamento [25]) uteretur, quae

---

[24]) simile quiddam in vita Augusti occurrit (Epit. 1,28-Caes. 1,6), ubi verbum „antea“ Epitomator quasi excusandi causa adicere coactus est.

[25]) Non enim Epitomator librum confecisse et Suetonium Victore sine ullo consilio contaminasse putandus est. Sed Epitomator

autem ibi narrata ei sufficere non viderentur, Suetonio adhibito expleret. Exscripsit quidem in vita Claudii (Epit. 4, 6) Victorem (Caes. 4, 2), cum nimiam potentiam ab infirmo illo imperatore libertorum gregi concessam perstringeret, sed in his acquiescendum non esse ratus, Suetonium (Claud. 28.) in usum vocavit, ex quo disertam quandam libertorum illorum, quos Victor modo significavit, descriptionem desumpsit; eaque exscripta ad Victorem revertitur. Item eis, quae Victor (Caes. 5, 2 = Epit. 5, 2) de Neronis quinquennio praedicat, Suetoniana haec: „hic in urbe amphitheatrum et lavacra construxit" inserit. Eademque est res in Domitiani vita, quem, cum Epitomator (11, 2) Victorem secutus (11, 3) domi bellique praeclare se gessisse narrasset, cum domesticae eius virtutis exemplum apud illum nullum inveniret, verba „ius aequissime dixit" ex Suetonio admiscuit.

Sed quid multa? Quicunque Epitomen, Victorem, Suetonium inter se comparaverit, rem ita, sicut exposui, se habere perspiciet et facile causas deprehendet, cur Epitomator ad librum de Caesaribus Suetonium adhibuerit. Quid? Quod Epitomator quasi data opera, ne posteri fallerentur, ubicunque fonte altero neglecto alterum usurpavit, vicissim pronomina vel „hic" vel „iste" periodis praeposuit, ita ut quae intra haec duo pronomina legerentur, vel ad Victorem vel ad Suetonium pertinerent. Quamquam interdum rem etiam ita administravit, ut et Victoris et Suetonii memoriam confundere conaretur.

Cuius rei clarissimum fere exemplum hoc est: In vita enim Titi (Tit. 9) Suetonius haec narrat: „Duos patricii

---

ita fere egit, ut in rebus narrandis eundem, quem Victor, ordinem, servaret et ubi Victor res breviter perstrinxerat, ex Suetonio, cuius ordinem in narrandis rebus plane neglexit, compleret. In vita quidem Caligulae primum Vict. 3,4; tum 3,7, paene ad verbum reddit, tum Suetonii loco (Cal. 51) immixto, ad Caes. 3,13 redit et postremum rursus Suetonium (Cal. 19) in usum vocat. Simillime in Claudii vita egit. Hoc enim ordine hos locos ex scriptoribus suis hausit. Epit. 4,2-Caes. 3,16; Epit 4,3-Caes. 4,1 et 4,5 (?); Epit. 4,4-Suet. 35 et Caes. 4,2; Epit. 4,5-Suet. 20 et Caes. 4,6-8; Epit. 4,6-Caes. 4,11-12; Epit. 4,7-8-Suet. 28; Epit. 4,9-Caes. 4,14; Epit. 4,10-12-Caes. 4,15.

is convictos in adfectatione imperii nihil amplius quam
ɔsisterent, monuit, docens principatum fato dari . . . sed
sequente die gladiatorum spectaculo circa se ex indu-
collocatis oblata sibi ferramenta pugnantium inspicienda
xit." Haec narrat Suetonius, iam videamus, quid Nostri
ɩnt.

Caes. 10, 3.

ɔo ut cum amplissimi ordi-
ɩo abnuere cogitatum scelus
rent; patresque censuissent
ɩfessis supplicium sumendum
tos in spectaculum secum
ɿue assidere iussit petito-
ĸ industria gladiatoris, quo-
pugnae visebantur, gladio,
ad explorandam aciem uni
alteri committere. Quis
.sis et constantiam miran-
Videtisne, inquit, potestates
ari frustraque tentari facinus
ɩdi spe vel amittendi metu?

Epit. 10, 10.

Ut amplissimi ordinis duo cum
adversus eum coniurassent neque
abnuere cogitatum scelus quirent,
monuerit primo post deductos
in spectaculum secum utrimque
assidere iussit petitoque ex indu-
stria mirmillonum, quorum pug-
nae visebantur, gladio quasi ad ex-
plorandam aciem uni atque alteri
commiserit. Quibus perculsis et
constantiam mirantibus diceret:
Videtisne potestates fato dari
frustraque tentari facinus potiundi
spe vel amittendi metu?

Apparet Victorem, quamquam Suetonii vestigia pressit
a enim „ex industria", „fato dari" aliaque apud utrum-
ɛedeunt), sensum tamen rei ab illo narratae paullum
.tasse, ita ut quae imperatorem damnatos statim ad-
isse atque docuisse Suetonius auctor est, ea Victore
re Titus postea in spectaculo dixerit. Epitomator
n, cum et Victorem ad verbum exscriberet et ab eius
ɜ discedere nollet, et Suetonium rem aliter narrasse
ɜt, rem ita confudit, ut verbis „monuerit primo" etiam
ɔnium respiceret. [26])

Neque aliter res se habet in vita Domitiani. Ibi
Victor minus accurate Suetonio usus haec ponit (Caes.
): „Segnisque ridicule remotis procul omnibus musca-
agmina persequebatur, postquam ad libidinem minus
n erat, cuius foedum exercitium Graecorum lingua
οπάλην" vocabat cet." Iam Epitomator, cum verba:

[26]) Errare Woelfflinum in hoc loco explicando apparet.

„postquam ad libidinem minus virium erat" apud Suetonium cum Nostro collatum desideraret, eis neglectis scripsit (Epit. 11, 7): „Segnisque ridicule remotis omnibus muscarum agmina persequebatur. Furens libidine, cuius foedum exercitium Graecorum lingua ‚κλινοπάλην' vocabat", ubi verba „furens libidine" idem volunt atque Suetoniana „nimiae libidinis" (Suet. Domit. 22).

Luculentissimum vero exemplum et de quo dubitare non liceat, in Neronis morte occurrit."

Epit. 5, 6.

Tunc Galba, Hispaniae proconsul, et Caius Julius imperium corripuere. Ubi adventare Nero Galbam didicit, senatusque sententia constitutum, ut more maiorum collo in furcam coniecto virgis ad necem caederetur; desertus undique noctis medio egressus urbem, sequentibus Phaone, Epaphrodito, Neophytoque et spadone Sporo, quem quondam exsectum formare in mulierem tentaverat, semet ictu gladii transegit, adiuvante trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho.

Caes. 5, 15.

Ac ni Galba, qui Hispaniae praesidebat . . imperio correpto subvenisset . . . verum eius adventu (Suet. 49: legitque se hostem a senatu iudicatum et quaeri, ut puniatur more maiorum . . . cum comperisset, nudi hominis cervicem inseri furcae, corpus virgis ad necem caedi); desertus undique (Suet. 48: ad mediam fere noctem excitatus . . . equum inscendit quattuor solis comitantibus) nisi ab spadone, quem quondam exsectum formare in mulierem tentaverat, semet ictu transegit. (Suet. 49 ferrum iugulo adegit iuvante Epaphrodito a libellis.)

Videmus, quanta sedulitate Epitomator Victoris verba presserit, quae etiam, cum Suetonium in usum vocabat, ne mutaret, religiosissime cavebat. Nihilominus apparet, Epitomatorem Suetonium saepe in usum vocasse et narratione ex eo hausta res ex Victore petitas exornasse et illustrasse, ita ut Suetoniana si exceperis, omnia fere ab Epitomatore tradita apud Victorem invenire possis. Tales locos etiam multos afferre possum, conferas quidem velim Epit. 2, 9 cum Caes. 2, 3 et Suet 41; Epit. 8, 3 cum Caes 8, 6 et Suet Vit. 16, 17; Epit. 9, 12 cum Caes. 9, 11 Suet. Vesp. 8.

Sed quid plura opus sunt? Satis iam exposuisse et exemplis comprobasse mihi videor, eam inter Epitomen et

eius fontes, Victorem dico et Suetonium, intercedere rationem, ut Epitomator utroque sed non modo altero post alterum nsus sit, sed etiam, librum de Caesaribus cum exscribebat, Suetonium adhibuerit.

Restat, ut — id quod caput est — de tertia illa Epitomes parte disseramus, quam supra significavi rebus cum ex Victore tum ex Suetonio haustis insertam et immixtam esse. Unde igitur haec additamenta fluxerint, quaerendum est. Nam Epitomatorem ea omnia de suo adfinxisse neminem crediturum puto; cum praesertim eisdem fere verbis apud alios scriptores narrata extent, et eorum, quae ad certos auctores referre non possumus, pleraque digna videantur, quibus fides habeatur. Additamenta igitur illa, ex certo aliquo fonte quin manarint, dubitandum non est. Sed ad quem tandem fontem referenda sint, ambigitur. Per se enim veri dissimillimum est, Epitomatorem, cum brevissimum libellum suum conflaret, duobus illis scriptoribus non contentum fuisse, sed tertium nescio quem adhibuisse ad illos explendos, cum tot res memoratu multo digniores, quae illic extabant, neglegeret. Atque equidem — ut iam dicam quod sentio — sic statuo, quae res in Epitoma sola inveniuntur, eas in eo Suetonii exemplari, quo Epitomator utebatur, ab alio quodam scriptore ex aliis fontibus additas fuisse. *Fontem igitur Epitomes praeter libellum de Caesaribus nullum alium puto fuisse nisi Suetonium non tamen nobis traditum sed auctum a nescio quo ex vetere quodam libro vel ex pluribus libris.* Declarant primum illa additamenta ipsa, quae si non omnia at certe plurima et maxime insignia perlustremus.

In vita quidem Augusti (Epit. 1, 6) Epitomator Suetonium, quem ad verbum exscripsit, secutus Augustum imperatorem praedicat, quod Aegyptum in provinciae formam redactam, cum militum laboribus fossas, in quas Nilus exaestuat, patefaceret, fertiliorem reddidisset. Suetonianis autem interserit Epitome vim frumenti, quae annua Romam inde lata esset. Quem numerum ut adderet, quis credet Epito-

matorem alium quendam librum data opera adisse? — Neque minus perspicuum hoc idem nobis apparet considerantibus, quos populos Epitome et quos Suetonius victos nominet. Cum enim inter se quam maxime conspirent,

Epit. 1, 7.	Suet. Aug. 21.
in Galliam transtulit	traduxit in Galliam
1,8 obsides obtulerunt	obsides obtulerunt.
1,10 ut nisi iustis de causis numquam genti cuiquam bellum intulerit	nec ulli genti sine iustis et necessariis causis bellum intulit.

tamen Epitome non modo eo a Suetonio recedit, quod Suevos ab Augusto deletos dicit, quos Suetonius cum Sugambris in Galliam translatos esse narret, id quod levitati nimiae et satis notae Epitomatoris tribui potest, sed etiam Chattos, Getas Basternasque exhibet, quorum neque apud Suetonium neque apud ullum rerum scriptorem ullam mentionem invenies. Num haec addidisse potius putemus Epitomatorem, cum Salassos, Illyricos subactos omitteret, quam eum haec iam apud Suetonium suum repperisse et inde sua deprompsisse statuamus? — Idem cadit in exilium, quo Ovidium punitum esse Noster (Epit. 1,25) paene solus tradit, idem in amorem, quo Augustum cum Vergilio coniunctum fuisse narrat (Epit. 1, 16); et quis credet Epitomatorem haec ipsa verba: „diligebat praeterea Vergilium," quae verba pluribus integris periodis ex Suet. Aug. 66 et 84 haustis inserta sunt, ex novo repetiisse scriptore?

In vita Tiberii, quamvis brevi, plura tamen inveniuntur, quae sola Epitome exhibeat [27]), quorum manifestissimus est hic locus, ubi Epitomatorem, quamvis Victorem et Suetonium contaminaverit, aliquid tamen addidisse videmus.

---

[27]) Quod Epitomator (Epit. 2, 8) Marobodum, quem Germanorum regem Suetonius nominat, Suevorum regem appellat, hoc loco non commemoro. Certe enim Epitomator hoc ex Victore hausit, apud quem totam hanc rem extitisse, ex Bodleiano (vide Append.) apparet. Nam inter verba (Caes. 2, 4) praetorias et proruperant ibi legitur: „callide circumventus Suevorum rex, neque minus contractas undique cohortes."

Epit. 2, 9.	Caes. 2, 3.
Resolutis militiae artibus Armenia per Parthos, Moesia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direptae sunt.	solutis militiae artibus (Suet. 40: Armeniam a Parthis occupari, Moesiam a Dacis Sarmatisque, Gallias a Germanis vastari neglexerit) direpta ...

A Sarmatis Pannoniam, non Moesiam, vexatam esse, Epitome cum tradat, recedit a Suetonio, et id suo iure, id quod cuivis sedium populorum illorum situm animo complectenti apparebit. — Annos vero si quaerimus, quos Epitome et Suetonius imperatori Tiberio tribuunt, hic (Suet. Tib. 73) eum octavo et septuagesimo aetatis anno vita decessisse auctor est, illa exstinctum eum esse narrat, annos natum septuaginta octo et menses quattuor (simillime tradit Dio Cassius 59, 30). Non satis autem credibile videtur, Epitomatorem, cum toto capite Suetonii vestigia presserit et in numeris potissimum semper fere cum illo congruat, hoc loco alium fontem in usum vocasse. Verum aliter res se habet, si apud Suetonium hunc numerum ex Dione vel aliunde adscriptum putamus, ita ut inde Epitomator desumpserit. Item infra explicabo, discrepantiam inter Epitomen et Victorem ceterosque scriptores in annis imperio Neronis tributis aliter non posse intellegi, nisi ita ut existimemus, Epitomatori Dionis numerum ante oculos positum fuisse, quem Epitomator male abbreviaret. Quodsi hoc nobis probatur, certe nemo contendet, Epitomatorem huius numeri causa novum adiisse fontem; qui numerus additus optime quadrat in scriptorem, qui certo consilio Suetonium cum altero fonte contulerit et inde hic illic auxerit.

In vita Caligulae et Claudii nullum fere additamentum inveni praeter pauca verba, quae Tacitum vel Dionem sapere videntur et quae subsequenti capiti reservo.[28])

[28]) Unde iam supra significavi colligendum esse, — cum omnia, quae Epitoma exhibet, aut in libro de Caesaribus inveniantur aut apud Suetonium legantur — Caesares numquam uberiores fuisse, cum et

Iam ad Neronis vitam venimus, ubi luculentissimum occurrit exemplum, quo demonstretur, ea, quae addita in Epitome invenimus, non ab Epitomatore ex longinquo fonte repetita cum Suetonio contaminata esse, sed potius ab homine quodam Suetonium alterumque antiquitatis librum inter se comparante Suetonii libro adscripta, ab Epitomatore exscripta esse. — Suetonius enim in vita Neronis (Ner. 48.) diserte narrat, imperatorem, cum imperium eius Vindicis et Galbae rebellione in summum discrimen vocatum esset, ab omnibus fere amicis derelictum et ab ipsa statione militum destitutum Roma fugisse, quattuor solis comitantibus, inter quos etiam Sporus erat. Suetonius igitur quattuor cum commemoraret Neronis comites fuisse, unum tamen modo nominat, sed etiam duos novimus, quorum alteri Phaonti nomen fuit; nam et paullo antea, Phaontem libertum imperatori suburbanum suum obtulisse, rerum scriptor tradidit et postea quoque eundem Phaontem commemorat („hortante eodem Phaonte") Alteri, qui ipse quoque libertus erat, („a libellis") nomen Epaphrodito fuit, quem inter illos Neronis comites fuisse inde apparet, quod Suetonio auctore imperatori in morte sibi adferenda opitulatus est. Quod nomen quarto fuerit, neque Suetonius neque Dio[29]) produnt; extat apud Epitomatorem, qui Neronem urbe egressum secutos esse Phaontem, Epaphroditum, N e o p h y t u m, Sporum tradit. Quis credet, Epitomatorem cum hoc loco, ut supra significavi, librum de Caesaribus cum Suetonio contaminarit, huius nominis inde hauriendi causa novum adiisse fontem; an multo magis consentaneum vel luce videtur clarius, eum hoc nomen in Suetonio suo iam scriptum repperisse? — Cuius rei quamvis hoc exemplum maxime egre-

---

is, qui Caesares, et qui Epitomen scripserit, Victorem excerpsisse putentur altero ab altero non inspecto, neque tamen quicquam Epitome praebeat — quod quidem ad Victorem referri possit — quod in libro de Caesaribus desideretur.

[29]) Dio non modo tria tantum nomina profert, sed tres Neronis comites fuisse contendit; cum Suetonio consentit Josipp (4,20.), qui ipse quoque quattuor comites commemorat.

gium sit, tamen non omittendum est, in Epitoma legi, Persas, id est Parthos, Nerone defuncto legatos misisse, qui peterent, ut imperatori monumentum exstrueretur, cum Suetonius, a quo certe Epitomator pendet, illo loco nihil eos orasse tradat, nisi ut Neronis memoria coleretur.

In vitis Galbae et Othonis omnino nullum, in Vitellii vita pauca occurrunt additamenta, sed quae Tacitum sapiant, de quibus infra disceptaturus sum.

In Vespasiani quidem vita Epitomator quaedam leviora adiecit ad verba dico Victoris (9, 8): „cavati montes cet" (9, 10): „quae vulgariter Pertusa petra vocitatur;" et ad Suetonii „Commagene": (9, 13), „quam hodie Augustophratensem nominamus." Sed haec additamenta neglegenda videntur propterea quod verisimillimum videtur ea Epitomatorem de suo[30]) addidisse, id quod quamquam perraro, tamen interdum occurrit[31])

In vita Titi unum extat additamentum, sed quo sententia nostra confirmetur. Epitomator enim Suetonium procul dubio ducem secutus, id quod cuivis illos inter se comparanti elucebit, tamen ab eo recedit.

Epit. 10, 4.	Suet. Tit. 6.
praefecturam praetorianam . . . adeptus suspectum quemque et oppositum sibi.	praefecturam quoque praetorianam suscepit . . suspectissimum quemque sibi.
Epit. 10, 4.	**Suet. Tit. 6.**
immissis, qui per theatra et castris invidiosa iactantes ad poenam poscerent, quasi	summissis, qui per theatra et castra quasi consensu ad poenam deposcerent,

[30]) Ex illis notitiis in primis ex ea, qua Commagenen Epitomatoris temporibus Augustophratensem nominatam esse novimus, fortasse colligendum est, quando Epitome confecta sit. Nam Ammiani Marcellini temporibus (14, 8, 7) provinciae nomen Euphratensi fuit et Augustophratensis postea demum appellata est. Sed quo tempore hoc factum sit, confirmare non audeo.

[31]) Exempli gratia profero illud: „ac more Caligulae" (Epit. 11, 6), quae verba eum adiecisse apparet respicientem ea, quae ipse (Epit. 3, 8) scripserat.

criminis convictos oppressit, in quis Caecinam consularem adhibitum coenae vixdum triclinio egressum .. ngulari iussit.

haud cunctanter oppressit. In his Aulum Caecinam consularem vocatum ad coenam ac vixdum triclinio egressum confodi iussit.

Quamquam igitur perspicuum est, Epitomatorem Suetonium exscripsisse, tamen causam, cur Caecina interfectus sit, aliam profert ac Suetonius. Qui eum occisum esse scribit, quia in suspicionem petiti imperii vocabatur, Epitomator „ob suspicionem stupratae uxoris eum necatum esse contendit.“ Quam rem singularem finxisse minime putandus est; et ne fieri quidem potuit, ut aut Suetonium aperte locutum male intellegeret, aut hoc ex alio fonte hauriret, ignoto, cum in eis, quos habemus libris, nihil tale inveniatur. Relinquitur, ut credamus, Epitomatorem alteram mortis Caecinae causam in eo, quo utebatur, Suetonio adscriptam solam protulisse.

Restat, ut unum additamentum, quod in vita Domitiani occurrit, quale sit, videamus. Epitome enim sola omnium librorum antiquorum causam exhibet, cur L. Antonius, superioris Germaniae praeses, (Suet. Domit. 6) a Domitiano defecerit et contra eum arma ceperit, quod imperator ille eum scortum appellasset. [32])

Quae additamenta interdum tam arte cum Suetonio ipso coniuncta sunt ut fere adduci possis, ut Epitomatorem omnino non ex Suetonio sed ex eius fonte pendere credas, sed hoc eo refellitur, quod Suetonium constat fontem non ad verbum exscripsisse, id quod illo cum Tacito, qui eundem secutus est fontem, collato elucet.

Quae cum ita sint, iam ipsa Epitome perlustrata videmus, Epitomatorem non tres sed duos adhibuisse fontes, alterum Victorem, quo quasi libelli fundamento uteretur,

---

[32]) Hoc admonemur eius causae, qua Suetonio auctore Chaerea contra Caligulam ut coniuraret, adductus est.

alterum Suetonii quendam librum auctum et amplificatum. Sed ne quid dubitationis relinquatur, Eutropius nobis subvenit, in quo diutius liceat perseverare.

Caput V.

Eutropii breviarii illam partem, qua res gestas Caesarum inde ab Augusto usque ad Domitianum complectitur, quicunque diligenter perlegerit, non dubitabit, quin magna ex parte, quid dico magna ex parte, immo fere totae Suetonio debeantur,[33]) quem saepissime ad verbum redditum invenimus. Quem consensum quasi in exemplo liceat conspicere.

Eutrop. 7, 14.	Suetonius.
Nero ... qui exemplo C. Caligulae in calidis et frigidis lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, quae blattineis funibus extrahebat ... urbem Romam incendit, ut spectaculi eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat ... Britanniam paene amisit nam duo nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt legionesque Romanas sub iugum miserunt. duae tamen sub eo provinciae factae sunt, Pontus Polemoniacus concedente rege Polemone et Alpes Cottiae Cottio rege defuncto.	Cal. 37 ut calidis frigidisque unguentis lavaretur; Ner. 30 piscatus est rete aurato et purpura coccoque funibus nexis. Suet. Ner. 38: incendit urbem ... laetusque flammae .. pulchritudine Halosin Ilii decantavit. Ner. 49. Britannia amissa. Ner. 39, qua duo praecipua oppida .. direpta sunt ... legionibus in Armenia sub iugum missis. Ner. 8. Ponti modo regnum concedente Polemone item Alpium defuncto Cottio in provinciae formam redegit.

Sed tamen non omnia, quae Eutropius exhibet, ex Suetonio manarunt et ne diligentissime quidem Suetonii libro perlecto omnia Eutropiana invenies; immo — ita ut supra in Epitoma perlustrata statuimus — hic illic rebus ex Suetonio petitis quaedam levia additamenta inserta sunt,

---

[33]) exceptis rebus ad Augustum pertinentibus, in quibus describendis Livius et Suetonius contaminati sunt.

quae non modo non ex Suetonio, sed ne ex ullo quidem noto scriptore, qui quidem ante Eutropium res composuerit, originem ducant. Quas omnes res Eutropium non ex altero fonte, quo praeter Suetonium uteretur, desumpsisse, iam inde evincitur, quod in plurium Caesarum rebus gestis descriptis, (Cai[34]) dico (cap. 12), Galbae (16), Othonis (17), Neronis, quantum quidem in cap. 14, Titi, quantum in cap. 21 extat) nihil invenitur, quod non apud Suetonium legatur et inde fluxerit. Accuratius vero additamenta illa, qualia sint, nobis perquirentibus, etiam multo magis elucet fieri non posse, ut Eutropius illa ex altero fonte adiecerit. In vita quidem Titi Eutropius Suetonium quamvis exscribat, novi tamen aliquid adicit.

Eutrop. 7,22,2.

senatu obitu ipsius circa vesperam nuntiato nocte inrupit in curiam et tantas ei mortuo laudes gratiasque congessit, quantas nec vivo umquam nec praesenti.

Suet. Tit. 11.

senatus .. concurrit, tantas mortuo gratias egit laudesque congessit, quantas ne vivo umquam atque praesenti.

Simile aliquid in vita Neronis occurrit. Ibi enim Eutropius idem ex Suetonio pendet:

Eutrop. 7,15,1.

a senatu hostis iudicatus, cum quaeretretur ad poenam, quae poena erat talis ut nudus per publicum ductus furca capiti virgis usque ad mortem caederetur atque ita praecipitaretur a saxo.

Suet. Ner. 49.

se hostem a senatu iudicatum et quaeri, ut puniatur more maiorum .. et cum comperisset, nudi hominis cervicem inseri furcae, corpus virgis ad necem caedi.

et tamen et supra verba ‚circa vesperam' et ‚nocte' adicit et hoc loco eum, qui capitis damnatus esset, per publicum ductum ‚a saxo praecipitatum' esse narrat, quas res omnes Suetonius reticet et quas tamen aliunde addidisse

[34]) Nam quod Eutropius Caligulam filiam e Drusilla natam cognovisse tradit, cum ceteris in rebus illic narratis Suetonium sequatur, verisimillimum est eum nominum similitudine commotum Drusillam cum Caesonia confudisse, quam Caligulae filiam Juliam Drusillam peperisse Suetonius (25) prodit.

minime putandus est. Quid? Quod Eutropius, cum ceteris imperatoribus semper fere eosdem quos Suetonius tribuat annos, Vitellium, quem octo tantum menses Suetonius (Vit. 15) et ceteri rerum scriptores clavum reipublicae tenuisse tradunt, occisum facit (7,18,6) imperii mense octavo et die uno. Quod Eutropius in loco certe e Suetonio petito

Eutrop. 7, 9,4.	Suet. Vesp. 4.
deinde in Britanniam missus tricies et bis cum hoste conflixerit, duas validissimas gentes, viginti oppida, insulam Vectam, Britanniae proximam, imperio Romano adiecerit.	inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes superque viginti oppida et insulam Vectam, Britanniae proximam, in dicionem redegit.

a fonte recedit, cum Vespasianum tricies et bis cum hoste conflixisse narret, Suetonio tricies tantum tradente.

Quae omnia Eutropius non aut de suo aut ex alieno fonte Suetonio, quem exscribebat, inseruisse, sed iam in Suetonio suo adscripta invenisse putandus est. Sed longum est, omnia illa additamenta [36]) (8, 3;[35]) 9, 4; 10,[35]) 1, 2, 3; 11, 2; 13, 1, 2, 3; 15, 1, 2; 18,6; 19,1; 20,2;[35]) 22, 1,2; 23,3.) enumerare et superfluum; nam quicunque ea perlustrabit, non dubitabit, quin illae levissimae et exiles res non ex altero fonte ab Eutropio adiectae sed non nisi cum Suetonio coniunctae ab Eutropio exscriptae sint.[37])

---

[35]) haec etiam in Epitoma redeunt.

[36]) Errat Droysenus in adnotationibus (in Eutropii editione), cum putet verba „obsides — dederunt“ (7,9) aliena esse a Suetonio, cum apud illum (Aug. 21) simillima extent; contra eum fugit, quod munera (7, 10,1), quae Scythas misisse et numerus annorum, quem Titum regnasse Eutropius (7, 22, 2) vult, aliena sunt a Suetonio. Quod denique ad cap. 20,1 de verbis „placidissimae — poenam“ scribit, ad 19,1 pertinet.

[37]) Mommsenus (vide Droyseni adnotationes) coniecit, Eutropium monumenta, quae a Nerone et Domitiano aedificata esse prodit, ex chronico urbano exscripsisse; quod mihi quidem non probatur. Thermas enim a Nerone exstructas (7,15, 2) si ex chronico (p. 647) hauserit, qui quaeso factum est, ut cum Lampridio (vit. Alex. 25) multo etiam magis concineret? (Eutr. aedificavit Romae Thermas, quae ante

Omnis autem dubitatio tolletur, Eutropium si cum Epitoma contulerimus. Qui, quamquam cum Nostro interdum conspirat, tamen tantum abest, ut credibile sit a Nostro eum ipsum inspectum esse, ut neminem esse putem, qui Epitomatorem primum Victorem, alterum Suetonium, tertium nescio quem, (cui additamenta debeat), quartum denique sex locis Eutropium secutum esse contendat. Itaque nihil restare videmus, nisi ut Nostrum et Eutropium ad eundem referamus fontem. Iam Eutropium constat ex Suetonio pendere et idem in Nostrum cadere supra luculentis exemplis — si quidem documento opus erat — demonstravimus. Itaque si quid illis commune esse intelligimus, cum fieri non possit, ut uterque Suetonium secutus idem ex eodem fonte addiderit, coacti sumus credere, communia illa iam in communi eorum fonte scripta fuisse, id est in Suetonio. Ad eandem igitur illam sententiam redigimur, ut Suetonium, quo illi utebantur, auctum fuisse ex quodam fonte, nobis non noto, existimemus.

Sed iam videamus locos illos, quibus Epitomator et Eutropius consentiunt.

Ac primum quidem Eutropius, postquam Augustum imperatorem cum Antonio duodecim, solum quadraginta quattuor annos rempublicam administravisse narravit, haec adicit (8,3): „ita ab initio principatus eius usque ad finem quinquaginta et sex anni fuerunt". Simillime Epitomator Augustum non solum duodecim annos cum Antonio, quadraginta quattuor solum ad gubernacula reipublicae sedisse sed

---

Neronianae dictae, nunc Alexandrianae appellantur — Lampr. thermas . . quae Neronianae fuerunt . . quae Alexandriana nunc dicitur). Itaque cum satis constet, Eutropium in posterioribus capitibus eodem quo Lampridium usum esse fonte, (vide Droyseni quam de Eutropii fontibus posuit sententiam), verisimillimum videtur, Eutropium, cum in Alexandri vita illam rem legeret, in hunc locum transtulisse. — Sed ne Domitiani quidem monumenta Eutropium ex chronico urbano desumpsisse credamus necesse est. Primum enim nullo alio loco eo usus est, tum non „Divorum" ut chronicon sed „Divorum porticum" plenius exhibet; itaque equidem trium illorum monumentorum nomina ut quasdam alias res Suetonio adscripta et inde ab Eutropio deprompta esse puto.

etiam numeris computatis annos quinquaginta sex (1,30) eum imperasse tradit.[38])

In eodem capite (Epit. 1,9) Epitomator verbis Victoris (Caes 1,7) Suetonio, quem paene ad verbum exscribit, insertis haec tradit: „Indi, Scythae, Garamantes, Aethiopes legatos cum donis miserunt." Victor autem, cui haec debentur, tacet de donis, quae legatos attulisse Epitome tradit; et ne apud Suetonium quidem (Aug. 21.), ex quo haec tota res videtur fluxisse, commemorantur, ita ut fortasse ea ab Epitomatore ficta putares, nisi idem, quod Epitome, Eutropius quoque (7,10) memoriae proderet: Scythae et Indi . . munera et legatos miserunt." Atqui Eutropius cum in tota Augusti vita mire cum Suetonio concinit

Eutrop. 7,9.	Suet. 21.
ipsos quoque (sc. Germanos) trans Albim fluvium summovit, reddiderunt etiam signa Romana, quae Crasso victo ademerant.	Germanosque ultra Albim fluvium summovit, signa militaria, quae M. Crasso victo ademerant, reddiderunt.

tum hoc loco cum eo conspirat, cum verba: „Scythae et Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat," certe Suetonium spectent, qui „Indos et Scythos auditu modo cognitos fuisse" tradit.

Quomodo factum sit, ut et Eutropius et Epitomator munera illa adderent, ita facile intelligitur, si illa verba in Suetonii libro adiecta et ab utroque, et Nostro et Eutropio, exscripta putamus esse.

Simile quiddam sed multo etiam luculentius in vita Vitellii occurrit. Nex enim imperatoris in Epitoma hoc modo describitur.

Epit. 8,3	Suet. 16.
e palatio, quo se abdiderat, Vitellius, vinctis a tergo manibus,	Suet. 16. referri se in palatium. Caes. 8,6 productus e

[38]) Quod iam Anna Fabri perspexit; vide eius ad hunc locum adnotationem.

productus circumducitur ad spectaculum vulgi. Ac ne homo impudens in extremis saltem malorum, quae gesserat, rubore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio seminudus multis coeno fimoque et ceteris turpioribus dictu purgamentis vultum eius incessentibus per scalas Gumonias trahitur numerosis ictibus confossus interiit.	tugurio, quo se abdiderat. Suet. 17. relegatis post terga manibus .. in forum tractus est inter magna ludibria ... ut visendam praeberet faciem neve summitteret Eutrop. 7,18. subiecto in mentum gladio. seminudus ... quibusdam. stercore et caeno incessentibus (Eutrop. 7,18 in vultum) ad scalas Gemonias ... perque eas pertractus; simul confosso corpore in Tiberim deicitur.

Hoc certe loco, cum Epitomatorem ex Eutropio pendere omnino credibile non sit, nihil restat, nisi ut illa verba in Suetonio, quo uterque utebatur, iam scripta fuisse censeamus i. e. in Suetonio aucto et paullum immutato.

Idem cadit in vitam Vespasiani (Fpit. 9,18), ubi mors illius imperatoris describitur. Epitomator enim quamquam in ea enarranda ita ut Eutropius totus ex Suetonio pendet, quem uterque fere ad verbum exscribit, tamen mortuum esse imperatorem tradit „ventris eluvie fessum", cum apud Suetonium nihil legatur nisi imperatorem „alvo repente usque ad defectionem soluta" exstinctum esse. Paene eadem autem verba apud Eutropium (7,20,2) redeunt, qui „profluvio ventris" imperatorem mortuum esse dicit.

Huc illud quoque pertinet, quod Epitomator (10,15) Titum imperatorem interiisse narrat „apud Sabinos agro", cum Suetonius (Tit. 11.) eum decessisse commemoret „in eadem, qua pater villa" et ne in Vespasiani quidem vita quicquam aliud nisi „Reatina rura" nominet. Epitomatoris autem verba cum Eutropio conspirant, qui in Titi vita (7,22) idem quod Suetonius ponit, in vita autem Vespasiani impeatorem „in villa propria circa Sabinos" mortuum esse narrat.

Item ratio quaedam inter Nostrum et Eutropium in Titi vita intercedat necesse est. Consentiens enim cum Suetonio Noster hoc tradit:

Epit. 10,9.	Suet. 8 (Tit.)
quadam etiam die recordans nihil se cuiquam praestitisse, venerando coelestique dicto, amici, ait, perdidimus diem quia erat magnificae liberalitatis.	recordatus quondam super coenam, quod nihil cuiquam toto die praestitisset, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit: „Amici, diem perdidi."

Apparet Epitomatorem Suetonio exscripto addidisse „quia erat magnificae liberalitatis," quae verba minime apta unde orta sint, Eutropio demum cum Nostro comparato intelligimus. Is enim cum idem quod Suetonius tradat, toti tamen periodo verba „liberalitatis tantae fuit" praeponit, quae verba Epitomes additamento respondere perspicuum est.

Quae inter Eutropium et Epitomatorem intercedit necessitudo, cum inde repetenda sit, quod eodem usi sunt fonte, et quoniam uterque cum Suetonio mire conspirat, credere cogimur, ea quae tradunt, iam apud Suetonium, quo utebantur, scripta fuisse, id est apud Suetonium non modo auctum sed etiam paullulum immutatum.

Nam Suetonium, ex quo et Nostrum et Eutropium pendere intelleximus non modo auctum sed etiam quibusdam locis immutatum fuisse, cum ex illis, quos attuli, locis apparet, tum maxime ex his duobus, qui iidem luculenta exempla sint miri cuiusdam consensus, qui inter Nostrum et Eutropium intercedit.

In vita enim Augusti (Aug. 21) Suetonius, quae praeclare ille gesserit enumerans, primum populos nominat, qui ab eo domiti et subacti sint, tum Indos et Scythas, ut amicitiam populi Romani peterent, commotos esse narrat, postremo Parthos pluribus de regno certantibus eum arbitrum adiisse tradit. Epitome autem, cum in rebus cum Suetonio consentiat, ordinem tamen mutat. Primo enim loco (Epit. 1,7) gentes victas, tum (1,8) Parthos, postremo (1,9) Indos et Scythas commemorat; id quod certe Epitomatoris

notae illi levitati tribueremus, nisi eundem[39]) Eutropius (7,9 et 10) servaret ordinem. Quod ne quis casu quodam accidisse putet, simillimum quiddam in vita Neronis occurrit. In nece enim imperatoris describenda Suetonius (Ner. 48.) Neronem ab omnibus desertum equum inscendisse narrat et cum quattuor comitibus Roma fugisse deinde in villam prope urbem sitam deverso nuntium allatum esse, se hostem a senatu iudicatum esse et more maiorum punitum iri; quo facto equitibus, qui ad eum persequendum missi erant, appropinquantibus ipsum sibi manum intulisse. A qua memoria et Epitomator (5,7) et Eutropius (7,15), quamquam nemo dubitare potest, quin hanc rem Suetonio debeant, ita tamen recedunt, ut Neronem tum demum e palatio fugisse tradant, cum comperisset, se a senatu capitis damnatum esse. Quod casu non esse factum, luce clarius est; iam qui quaeso fieri potuit, ut et Eutropius et Noster, cum uterque Suetonii vestigia premat et alter ab altero adhibitus esse nequeat, eodem modo ordinem rerum narratarum mutarent? Nihil relinquitur, nisi ut utrumque non Suetonio, quem quidem nos habemus, sed eo usum esse putemus, qui alicunde auctus et quibusdam locis paullum immutatus esset.

Iam quod nobis propositum erat, ad liquidum perduximus. Sublata enim opinione Victoris illius aucti, quae apud multos plurimum valuit, Epitomatoris fontem, quem cum Victore contaminaret, Suetonium fuisse statuimus, quem nescio quis ex altero fonte augeret, quibusdam locis paullum immutaret, interdum etiam emendaret.[40]) Quem Suetonii librum etiam excerptum fuisse ab illo qui auxit, verisimillimum est. Cum enim totiens eum in Suetonio exscri-

---

[39]) Eundem ordinem etiam Rufus Festus in breviario cap. 19 servare videtur, quamquam hoc ex eius verbis manifesto non apparet.

[40]) Huc in primis locum illum in vita Tiberii scriptum refero, ubi Epitome a Sarmatis non Moesiam (= Suet.) sed Pannoniam vastatam esse recte exhibuerat. (vide p. 33.)

bendo lapsum esse supra demonstraverim, id quod non Epitomatoris levitati soli sed etiam excerpti libri brevitati tribuendum videtur, tum quicunque, quae Epitoma (1,16) de Maecenate et Agrippa narrat, cum Suetonio (Aug. 66) contulerit, mecum consentiet, paene fieri non posse, ut res tota, qualis in nostris libris legitur, Epitomatoris ante oculos fuerit.

Caput VI.

Exposuimus Epitomen non ex eo, qui nobis traditus est, sed ex Suetonio aucto pendere; nunc, unde Suetonius auctus ornatusque sit, disputandum est. Quod ut efficiamus, Tacitus et Dio Cassius nobis auxilio veniunt, cum quaedam Epitomes additamenta, quae nostra sententia ex illo Suetonio aucto fluxerint, aut apud Tacitum aut apud Dionem redeant, ita ut inde, unde Epitomes illa additamenta manaverint, colligendum sit.

Sapiunt autem Tacitum haec:

Epit. 1, 27.	Tac. Ann.
Agrippam odio novercali in insulam relegaverat.	1, 13. Augustum devinxerat adeo, ut Agrippam in insulam Planasiam proiceret. Ann. 1, 6 novercalibus odiis.

In vita Caligulae iam supra locum quendam apud utrumque simillimum significavi:

Epit. 3,6.	Tac. Ann. 3,65.
de quo nescio decuerit memoriae prodi, nisi forte quia iuvat de principibus nosse omnia, ut improbi saltem famae metu talia declinent.	utque pravis dictis factisque ex posteritate infamiae metus sit.

In brevissima denique Vitellii vita duo aperta Taciti vel eius fontis vestigia in Epitoma deprehenduntur. Certamine enim sub muris urbis habito Vitellium devictum Epi-

tome cum narret, cum Tacito solo concinit, qui (Hist. 3,82.) haec verba ponit:

„proelia ante urbem multa et varia, sed Flavianis consilio ducum praestantibus saepius prospere ... pro Flavianis fortuna et parta totiens victoria, Vitelliani ... pulsi ..“

Item paullo post Epitome (8,4) in illo, quem supra iam protuli, loco, in Victore cum Suetonio contaminando ad verba Victoris (Caes. 8,6) „ad scalas Gemonias“ addidit: „ubi Sabinum, Vespasiani fratrem necari permiserat.“ Quod et a Suetonio (Vit. 15.) et a Victore (8,5) abhorret, qui consentiunt, Sabinum cum Capitolio crematum esse; sed mihi quidem hoc cum Tacito conferendum videtur esse, qui (hist. 3,74) haec tradit: „Sabinus et Atticus onerati catenis ad Vitellium ducti ... excipiuntur ... stantem pro gradibus Palatii Vitellum ... pervicere, ut absisteret: tum confossum conlaceratumque et abscisso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt“ et paullo post (hist. 3,85) „postremo ad Gemonias, ubi corpus Flavii Sabini iacuerat, propulere“.

Quae Tacitea [41]) apud Epitomatorem tam exilia sunt, ut neminem esse putem, qui haec Epitomatorem ipso ex Tacito hausisse; immo eum haec in Suetonio suo adscripta legisse statuendum est. Unde ille, qui Suetonium auxit, sumpserit, utrum ex Tacito ipso an ex eius fonte, adhuc dubium est.

Iam ad Dionem aggrediamur et, quae eius vestigia in Epitoma deprehendantur, videamus.

In vita quidem Augusti verba Epitomes (1,27): „morbo interiit, quamquam alii scribant, dolo Liviae exstinctum metuentis, ne, quia privignae filium Agrippam, quem odio novercali in insulam relegaverat, reduci compererat, eo summam rerum adepto, poenas daret. Igitur mortuum seu necatum ..“ cum Dione mirum quantum concinunt (Dio 56,30): *νοσήσας μετήλλαξε καί τινα ὑποψίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἡ Λιουία ἔλα-*

[41]) Huc etiam illud referendum est, quod Epitome (Epit. 7,2) consentiens cum Tacito (H. 2,50) et Dione (64,15) Othoni imperatori triginta septem annos dat, recedens a Suetonio, qui triginta octo annos exhibet.

βεν ἐπειδὴ πρὸς τὸν Ἀγρίππαν κρύφα ἐς τὴν νῆσον διέπλευσε καὶ ἐδόκει οἱ καὶ πᾶσι πάντα καταλλαγήσεσθαι. δείσασα γὰρ ὥς φασιν, μὴ καὶ ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ αὐτὸν καταγάγῃ... εἴτ' οὖν ἐκ τούτου εἴτε καὶ ἄλλως...[42])

In vita Tiberii infra locum maxime memoratu dignum proferam, quo cum Victorem tum maxime Epitomatorem cum Dione concinere perspicuum est.

In Caligulae vita Dio cum Epitomatore ea re consentit, quod apud eum solum (59,3,6) numerus Caligulae sororum invenitur, quem Epitomator (Epit. 3,4) verbis Victoris inserit.

Item in Neronis vita (Epit. 5,6) Epitomator in Suetonio exscribendo Iulii tamen Vindicis praenomen ‚Caius' profert, quod nisi apud Dionem (Zon. 11,13.) non invenitur. —

Iam hoc liceat commemorare, annos, quos Noster imperatoribus tribuit, persaepe maxime numeris apud Dionem scriptis respondere. Credo enim non solum annos, quos Epitome Tiberio dat „septuaginta octo annos et menses quattuor", — qui procul dubio ex „septuaginta septem annis et menses quattuor" corrupti sunt, quem numerum solus Dio (58, 28) exhibet, — cum Dione conferendos esse. Sed mihi quidem, ut iam supra indicavi, Epitomator etiam annos tredecim cum Neronem regnasse traderet, (Epit. 5, 1) ceteris quattuordecim prodentibus, Dionem respexisse videtur, qui (Dio 63,29) tredecim annos et menses octo Neronem imperasse narrat. Item in vita Vespasiani (Epit. 9,17) Epitomatori numerus Dioneus (Dio 66,17) propositus videtur fuisse. (vide infra pag. 57).

In eodem capite (Epit. 5, 9) cum Epitome verba Suetonii (Ner. 57) „ut plebs pileata tota urbe discurreret" augeat: „ut plebs pileis induta manumissionum.. triumpha-

---

[42]) Ipsum autem hunc locum, qui mire cum Dione conspirat, etiam Tacitum olere iam supra significavi (odio novercali — Tac. novercalibus odiis), id quod facile intelligimus, si hanc totam rem ex communi et Taciti et Dionis fonte Suetonio adscriptum esse censemus; iam intelligimus, quis illud „quamquam alii scribant, quod nusquam extat, scripserit, auctoris enim Suetonii aucti est, qui id vel de suo vel ex fonte addidit.

ret" cum Dione (63,29) concinit: *καί τινες καὶ πιλία ὡς ἠλευθερωμένοι ἔφερον.*

In vita denique Domitiani (Epit. 11,10) cum fons, quem potissimum sequitur, de hac re taceat, ducem illum nominatim profert, qui Antonium devicerit, Appium dico Norbanum, quem nullus rerum scriptor praeter Dionem (67, 11) commemorat. — Item quae de Domitia profert Epitomator (11, 11) ex Suetonio fluxisse nequeunt, Dioni autem (67,15) vel maxime respondent (cruciatus formidante — *ἐφοβεῖτο μὴ καὶ ἀποθάνῃ*).

Etiam Dionis quae in Epitoma apparent vestigia leviora sunt, quam ut credibile sit, Epitomatorem Dionem ipsum in usum vocasse, sed Dionea illa in Suetonio suo adscripta invenerit necesse est. Iam quaerendum est, utrum ille, qui Suetonium excerpserit et ornaverit, Dionem ipsum an eius fontem adhibuerit. Sed cum et additamentorum illorum, quae in sola Epitoma extant, alia apud Tacitum alia apud Dionem alia nusquam redeant et verisimillimum sit, eum qui Suetonium amplificaverit, additamenta ex uno fonte hausisse, id statuendum est, Suetonium ex Taciti et Dionis fonte, quem eundem fuisse apud omnes constat, auctum esse. Suetonium autem ex eodem pendere fonte, quo et Tacitus et Dio Cassius usi essent, cum Mommsenus mihi persuaserit, qui suo iure mihi quidem videtur contendere, omnes illos, qui res a Caesaribus (inde ab Augusto usque ad Domitianum) gestas descripsissent, unum eundemque fontem in usum vocasse, apparet, Suetonium auctum fuisse ex illo fonte quo ipse utebatur. Qui princeps ille fons fuerit, cum ex levioribus illis argumentis, quae infra prolaturus sum, certe concludi nequeat, mitto quaerere, cum res, non nomina inveniri nostra intersit.

Caput VII.

Indagavimus fontes Epitomes; iam, quibus ex fontibus Victor pendeat, videamus.

Quicunque a Suetonii lectione ad librum de Caesaribus accesserit, nihil fere invenire sibi videbitur, quod non iam ille exhibuerit. Quamquam enim plerumque Victor Suetonii ipsis verbis ne uteretur, operam dedit, tamen efficere non potuit, ne in singulis capitibus, excepta vita Augusti brevissima, Suetonii vestigia apparerent. Cuius rei exempla quaedam liceat proferre.

Caes.	Suet.
2,2. Capreas insulam quaesierat flagitiis obtentui; quare solutis militiae artibus direpta pleraque ruris Romani.	Tib. 42. secreti licentiam nactus cuncta simul vitia profudit. 41 regressus insulam reipublicae adeo abiecit, ut .. Gallias .. vastari neglexerit.
3,8 delataque coniuratione praedicaret vix convenire in eum, cuius vita nullius oneri aut incommodo esset.	Gal. 17. libellum de salute sua oblatum non recepit contendens, nihil sibi admissum, cur cuiquam invisus esset.

Insignem consensum in vita Claudii iam supra significavi. (p. 10.)

5,5. neque aliorum pudicitiae neque suae parcens.	Cal. 36. pudicitiae neque suae neque alienae pepercit.
5,7. Noxiorum vinctis modo pelle tectus ferae utrique sexui genitalia vulta contrectabat	Ner. 29. ferae pelle contectus .. delegatorum inguina invaderet.
Caes.	**Suet.**
5,17. Finis .. quem fore prodigiorum multa denuntiavere, praecipueque eorum praediis arescens lauri nemus dicatum triumphantibus atque interitus gallinarum, quae adeo multae albaeque ..	Galba 1. quod futurum, compluribus quidem signis sed vel evidentissimis duobus apparuit ... (fuitque mos triumphantibus .. illas .. pangere) silvo omnis exaruit radicitus et quidquid ibi gallinarum erat interiit (gallinam albam... tanta pullorum suboles).
6,2. cohortes in forum deduxerat; quo cum lorica tectus Galba .. contenderet ad lacum Curtium iugulatus est.	Galba 19. atque in forum neque processit, ibi ... contrucidaverunt (..loricam tamen induit..) iugulatus est ad lacum Curti.
8,3 postquam Othonem praetoriis, Vitellium Ger-	Vesp. 6. consilium inierunt eligendi imperatoris, neque enim

manicianis legionibus.. factum comperere.. ne dissimiles viderentur Vespasianum perpulere	deteriores esse aut praetorianos, qui Othonem, aut Germanicianos qui Vitellium fecissent.
8,6 e tugurio.. ianitoris iniecto laqueo.	Vit. 16. in cellulam ianitoris.. 17. iniecto cervicibus laqueo.
9,4 simul divinis deditus successores fidebat liberos... fore.	Vesp. 25. tam certum eum de sua suorumque genitura semper fuisse, ut ausus sit affirmare senatui, aut filios sibi successuros aut neminem.
10,2. cum concessa per priores principes firmari ab insequentibus mos esset,.. edicto sponte cavit.	Tit. 8. cum ... omnes dehinc Caesares beneficia a superioribus concessa principibus aliter non haberent, primus praeterita omnia uno confirmavit edicto.
1,15 remotis procul omnibus muscarum agmina persequebatur.. percunctanti cuidam, quisquamne in palatio esset, responsum: ne musca quidem....	Domit. 3. secretum sibi sumere solebat muscas captare.. at cuidam interroganti, essetne quis intus cum Caesare, responsum sit, ne muscam quidem.

Quodsi quis summum inter Suetonium et Nostrum consensum usque ad Domitiani vitam patentem viderit, fortasse credat, totum Nostrum ex Suetonio, cuius narrationem magna arte breviorem reddidisset, fluxisse. Sed tot a Suetonio omissarum vel ab eo abhorrentium rerum, — quas omnes enumerare longum est, — apud Nostrum invenimus commemorationem, ut diutius in illa sententia perseverare nequeamus. Quae apud Suetonium desiderantur, partim apud alios scriptores occurrunt, partim nusquam alibi reperiuntur. Sed apparet Nostrum non omnes illos et fortasse etiam librorum deperditorum complures inspexisse. Itaque nihil restat, nisi ut putemus, unum scriptorem omnes illas res amplexum esse, hunc et a Nostro cum Suetonio contaminatum et a scriptoribus illis in usum vocatum esse.

Sed iam videamus, quae ratio inter Nostrum et duos

illos scriptores, Tacitum dico et Dio Cassium [43]) intercedat, quibuscum necessitudine quadam, ut ita dicam, coniunctus est.

Atque Tacitea si quaerimus, primus hic locus occurrit in vita Augusti.

Caes. 1,1.	Tac. Ann. 1,2.
Illectis per dona militibus atque annonae curandae specie vulgo ceteros haud difficulter subegit.	Ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit.

In vita Tiberii haec [44]) Taciti et Nostri inter se conferenda sunt.

Caes. 2,1: subdolus et occultior.	Tac. Ann. 6,57 occultum ac subdolum.
Caes. 2,2: adhuc dum urbes et conventus exsecratur.	Tac. Ann. 4,67 perosus municipia et colonias.

In vita Caligulae hic locus Tacitum sapit: „(Caes. 3,4.) tum quia natus in exercitu, unde cognomentum calciamento militari quaesiverat"; quocum conferendus est Tacitus (Anm. 1,41) „iam infans in castris, in contubernio militum eductus, quem militari vocabulo Caligulam vocabant quia plerumque ad concilianda vulgi studia." ... Cum enim uterque Caligulam in castris natum facit, recedens a Suetonio, qui (Cal. 8) illam Plinii Secundi sententiam reicit, tum verbum, „quaesierat" idem videtur sibi velle ac Taciti verba „ad concilianda studia."

In morte Claudii Victor Suetonium quamvis sequatur, (Claud. 44-Caes. 3,15) (Suet. mors eius celata est — Caes. funus .. diu[45]) occultatum; pro aegro .. simulationem — Caes... aegrum simulant), custodes tamen ab Agrippina

---

[43]) Quae Dionea videantur in libro de Caesaribus, bene contulit Opitzius in singulis capitibus (vide in primis p. 215 et 217).

[44]) Quod Marobodus et apud Tacitum et apud Epitomatorem Suevorum rex significatur, iam supra hunc locum e Victore manasse commemoravi (vide adn. 27 et app. 2). Etiam in hac re videlicet Victor cum Tacito consentit.

[45]) Conferas velim Clason: „Tacitus und Sueton, eine Quellenuntersuchung".

corruptos esse commemorat, id quod nemo nisi Tacitus (12,68) tradit; item quod Victor Messalinam (4,10) Claudio ignaro interfectam esse tradit, nusquam nisi apud Tacitum invenitur.

In vita Neronis, cum Suetonius (Ner. 28) imperatorem narret in animo habuisse, matri stuprum inferre, et quominus cogitatum perficeret, non nisi dolo quodam perterritum esse, Tacitus autem (14,2) utrumque traditum referat, a Cluvio Agrippinam, a Fabio Rustico Neronem sceleris illius auctorem fuisse, ita tamen, ut ceteri Cluvii probarent sententiam, Noster haec sic coniungit, (5,8) ut et Neronem et Agrippinam scelestissimum illud facinus perficere paratos fuisse, probare nobis studeat. Aliquam autem hoc loco necessitudinem inter Tacitum et Nostrum intercedere, eo confirmatur, quod et ad verbum interdum concinunt et sententiarum nexus apud utrumque simillimus est.

Caes. 5,8 et 1.	Tac. 14,2.
dominandi a r d o r e ad p a t r u i n u p t i a s.	a r d o r e retinendae potentiae p a t r u i n u p t i i s.

Item, quod septem menses et dies septem Victor (Caes. 6,3) Galbae imperatori tribuit, cum Suetonius septem tantum menses tradat, Dio prorsus alium proferat numerum, ad Tacitum spectare Woelfflino videtur. Sed hoc mihi quidem non persuasm est, propterea quod et hunc numerum, a Tacito non aperte scriptum, ex eius libro haustum esse verisimile non est et apud Iosephum (bell. Iud. 4,2) ipse hic numerus legitur.

Iam collatis Taciti, quae apud Victorem apparent vestigiis, reicienda videtur esse Woelfflini de ratione, quae inter Tacitum et Victorem intercedit, sententia. Censet enim doctissimus ille vir abhorrens ab Opitzio, qui Tacitum et Victorem ad eosdem rettulerat fontes. Victorem Tacito ipso usum esse. Sed equidem cum Opitzio sentio; primum enim ne ipse quidem Woefflinus, ut mihi videtur, illud contendisset, nisi Victoris historias multo uberiores fuisse atque in eis multa extitisse putasset, quae Tacito deberentur; nam propter paucos illos et eos perraro ad

verbum inter se concinentes locos, quos deprehendit, vix Tacitum ipsum a Victore in usum vocatum esse confirmasset; itaque refutata illa de plenioribus Victoris historiis opinione etiam Woelfflini sententia corrueret. Tum Tacito si usum esse Victorem statuimus, etiam Dionem et quosdam alios scriptores adhibuisse putandus esset. Quid? Quod in eadem re narranda Victorem quattuor fontes usurpasse statueremus necesse esset.

Cuius rei unum liceat exemplum afferre.

In vita enim Claudii Victor (4,6—11) Messalinae flagitia describit. Ac primum quidem Dionem sequitur.

Caes. 4,7.	Dio 60,31.
nobiliores quasque nuptas et virgines scortorum modo secum prostituerat, coactique mares, uti adessent.	ἔστιν ὅτε, ἐν τῷ παλατίῳ αὐτή τε ἐκαθέζετο καὶ τὰς ἄλλας τὰς πρώτας ἐκάθιζε. 18. τῶν ἀνδρῶν παρόντων καὶ ὁρώντων.

In periodo autem insequenti Suetonio utitur:

Caes. 4,9: iniecto metu agitabant.	Suet. Claud. 37. scrupulo iniecto compelleretur.

Tum Victoris verba iterum ad Dionem propius quam ad Suetonium accedunt. (Caes. 4,10; qui primo sceleribus collubentes... interfecere — Dio: οἱ Καισάρειοι πάντες ὡμονόουν αὐτῇ... ἐφθάρη). Sed etiam Tacitum sapit quaedam res a Victore tradita, quae apud illum sola redeat, Messalinam dico Claudio ignaro interfectam. De causa autem, cur Claudius Ostiam profectus sit, „animi ac pellicum gratia“ Victor neque cum Tacito („sacrificii causa“) neque cum Dione („πρὸς ἐπίσκεψιν σίτου“) neque cum ullo noto scriptore consentit, ita ut eam alii fonti deberi necesse sit credere. Itaque Victor et Suetonium et Tacitum et Dionem et quartum quendam fontem adhibuisse putandus esset. Omnia autem expediuntur, si statuimus, Victorem neque Tacito, neque Dione sed communi illorum fonte usum esse. Qui fons ille fuerit, cum ex ea re, quod Victor

(Caes. 3,4) in vita Caligulae, ut ex Suetonio (Cal. 8) elucet, Plinii Secundi, in vita Neronis (Caes. 5,8), ut e Tacito (Ann. 14,2) apparet, Fabii Rustici sententiam profert, certi aliquid concludendum non sit, mitto quaerere.

Statuimus, Victorem in libro componendo Suetonium cum Taciti et Dionis fonte illo communi contaminasse. Iam quaerat quispiam, Epitomatorem et ipsum Eutropium, Victoris[46]) aequalem, cum Suetonio aucto usos esse demontraverimus, Victor ipse nonne e Suetonio aucto pendet? — Atque equidem, ut aperte dicam quod sentio, verisimillimum puto, Victorem ipsum quoque Suetonium auctum usurpasse. Quod ut diiudicemus, quae ratio inter Victorem et Epitomen intercedat, videamus.

Ipso autem titulo Epitomae docemur, eam ex libris[47]) S. Aurelii Victoris, id est ex eo potissimnm, quem habemus, de Caesaribus libro excerptam esse. Quamquam quid opus est titulo, cum res pro se ipsa loquatur, ut neminem negare ausurum esse putem, magnam Epitomes partem e Victore manasse. Sed tamen non raro, Epitomen plenius quasdam res narrare vel hic illic quaedam adicere videmus, quae cum Victoris narratione arte coniuncta et vix ex alieno fonte repetita sint. Quod primus Opitzius observavit. Quamquam eorum, quae profert, magnam partem probare non possum, nisi vero nomina ab Epitomatore saepe addita (3,3 Caligulae; 4,10 Agrippinae, Germanici filiae; 5,1 Aenobarbi. 11,1 Paridis) grave quoddam indicium putamus; nam ea facile Epitomator ex Suetonio haurire potuit, ex quo interdum singula verba

---

[46]) Nam cum pleniores Victoris historias numquam extitisse demonstraverimus, librum, quem nos habemus, eum esse apparet, quem anno trecentesimo sexagesimo scriptum esse Opitzius suo iure mihi quidem videtur contendere (p. 204: acta soc. Lips.).

[47]) Cum verisimile non sit Victoris libellum, quem habemus brevissimum, libros plures continuisse, hoc ita intellegendum videtur esse, ut Epitomatorem librum confecisse credamus ex S. Aurelii Victoris aliorumque, (quorum nomina exciderunt), libris. Quod iam Hanckium coniecisse, supra (p. 7) commemoravi.

depromere satis eum habuisse supra comprobavi. Neque magis illud mihi probatur, quod Opitzius commemorat, Epitomatorem integram periodum, cum ex libro de Caesaribus transcriberet (3,4), numerum sororum Caligulae addidisse, quem vix ex alieno fonte sumpsisse videri possit. Sed cum supra hunc quoque numerum in illo, quo Epitomator utebatur, Suetonio adscriptum fuisse coniecerim, nihil obstat, quin Epitomatorem Victoris narrationem hoc numero ex Suetonio petito amplificasse credamus. Equidem, nam ego quoque Epitomatorem — praeter Victorem — eundem, quem Victorem adhibuisse fontem p a e n e persuasum habeo, hunc potissimum locum respicio, quo graviorem et luculentiorem nullum extare puto.

Epit. 2,4.	Dio 57,1 (1,2). [48]
simulans ea se velle, quae nollet.	πᾶν, ὃ ἐμίσει, προετείνετο.

Caes. 2,1.	Epit. 2,4.	Dio 57,1 (1—2) — Zon. 11,1.
Subdolus et occultior hisque saepe simulando infensus, quae maxime cuperet et insidiose deditus, quae odio erant.	his quasi infensus, quibus consultum cupiebat, his vero, quos oderat, quasi benivolus apparens.	ὠργίζετό τε ἐν οἷς ἥκιστα ἐθυμοῦτο καὶ ἐπιεικὴς ἐν οἷς μάλιστα ἠγανάκτει, ἐδόκει εἶναι.

Nostri, cum inter se paene ad verbum concinant, eo tamen discrepant, quod ea, quae Tiberius vel amasset vel odisset, alter homines, alter res fuisse vult. Itaque Opitzius suo iure coniecit haec ex eodem fluxisse fonte, in quo ea quae Tiberius vel cupere vel aversari simulasset, pronomine relativo „quibus" significata essent, ita ut alter in hoc ancipiti verbo homines, alter res latere putaret. Sed omissa hac probabili Opitzii coniectura, quicunque Nostros cum Dionis, quem adscripsimus, loco contulerit, hoc loco Epitomatorem etiam e fonte Victoris sua hausisse, quin intellecturus sit, non dubito. Cum enim in libro de Caesaribus ex duobus membris constet circuitus, quo Tiberii dissimulatio perstringi-

---

[48]) Totum velim conferas locum, apud Dionem scriptum, nam fere omnia eius verba et Epitomatoris et Victoris simillima sunt.

tur, apud Epitomatorem praeter haec exscripta tertium invenimus. Et ne quis hoc eum, qui Epitomen conflaverit, de suo addidisse credat, hoc ipsum Epitomes additamentum apud Dionem eisdem paene verbis extat, ita ut in Epitomatoris fonte scriptum fuerit necesse sit. Quaerat fortasse quispiam, nonne fieri potuerit, ut et Victor et Epitomator ipsum Dionem in usum vocarent et ex eo, quid sibi placeret, desumerent? At ne hoc quidem fieri potuit; nam uterque Dionis verba minus accurate in linguam latinam transtulit. Verborum enim loco „ἐν οἷς ἥκιστα ἐθυμοῦτο," alter „quae maxime cuperet," alter „quibus consultum cupiebat" posuit, uterque igitur non per positionem sed per detractionem, ut ita dicam, scripsit. Eodem modo, cum Dio verbis „ἐν οἷς μάλιστα ἠγανάκτει" uteretur, Nostrorum alter „quae odio erant," alter „quos oderat", uterque igitur casu, ut ita dicam, usus est. Huc accedit etiam discrepantia inter Nostros ab Opitzio observata, quae nisi ex eodem fonte orta esse non possit. Relinquitur igitur nihil aliud, nisi ut utrumque Nostrum ad eundem referamus fontem.

Ne hoc quidem praetermittendum videtur, quod maxime huic sententiae favet, quamquam infirmius esse argumentum ipse non ignoro, annorum dico numerum, quem Victor et Epitomator imperatoribus tribuunt. Tiberio quidem Epitome annos septuaginta octo et menses quattuor dat (Epit. 2,10), cum Suetonius (Tib. 73) imperatorem annos septuaginta octo, Dio (58,28) annos septuaginta septem et menses quattuor vixisse auctores sint. Victor autem (Caes. 3,1) octoginta uno minus tradit. Qui error — utrumque enim Nostrum in proprio errore versari mirum est — unde ortus sit, prorsus intelligitur, si statuimus, in communi fonte scriptos fuisse duodeoctoginta (loco septuaginta septem) annos et menses quattuor; hunc autem numerum Epitomatorem integrum servavisse, Victorem annum incohatum pro pleno numeravisse, quamquam quattuor tantum menses traditi erant, eodem iure, quo Suetonius pro annis septuaginta septem et mensibus quattuor, septuaginta octo annos posuit. — Idemque fere cadit in numerum an-

norum, quem Nostri Neronis imperio tribuunt. Epitomator enim (Epit. 5,1) tredecim eum regnasse dicit, cum Victor aliique scriptores inter se consentientes quattuordecim annos ei dent. Qui error inde videtur repetendus esse, quod, cum in communi fonte tredecim anni et menses circiter octo scripti legerentur, quem numerum Dio (63,29) tradit, Victor numerum complevit, Epitomator tredecim tantum annos posuit. — Idem etiam in Vespasiani vita factum videtur esse, quem Epitomator (Epit. 9,17) undeseptuaginta, Victor septuaginta annos vixisse dicit. Quae discrepantia ex communi fonte orta videtur esse, qui Vespasiano annos sexaginta octo et menses octo (ut Dio vel potius ut Suetonius) dabat, quem numerum, cum minorem redderet Epitomator, consuetudine sua octo mensibus abiectis, maiorem Victor effecit.

Hinc quoque concludendum videtur esse, Epitomatorem quibusdam locis praeter Victorem etiam eum fontem adhibuisse, ex quo Victor ipse quoque penderet. Iam fontem illum, quo praeter Victorem Epitomator uteretur, Suetonium auctum esse supra statuimus. Itaque efficitur, etiam Victorem Suetonium auctum usurpasse.

Fere eadem igitur intercederet ratio, ut ita dicam, mutatis mutandis inter Victorem et Epitomatorem atque inter Suetonium et eum, qui eius librum (ex ipsius fonte) auxisset, emendasset, paullumque immutasset.

Cum autem in ipso de Caesaribus libro, quamvis diligenter perlegerem, Suetonii aucti nulla [49]) fere vestigia

---

[49]) Ne quis me neglegentiae accuset neve credat quosdam me locos, qui prima specie graves sententiae nostrae testes videntur esse, fugisse, illos brevi perstringam. Duobus enim locis Victor et Eutropius, quorum uterque, altero ab altero non inspecto, Suetonio usus est, propius inter se quam ad Suetonium accedere videntur, ita ut ad eundem fontem, id est Suetonium auctum, referendi sint. Primum enim in vita Othonis necessitudo quaedam inter eos intercedere videtur.

deprehenderem, nihil certi de hac re affirmare audeo, neque quidquam aliud statuo nisi quod omnibus qui legunt me persuasisse spero: Epitomatorem in Epitoma conflanda Victorem cum Suetonio aucto contaminavisse ex Taciti et Dionis fonte; Victorem in libello componendo Suetonium et Dionis atque Taciti communem illum fontem usurpasse.

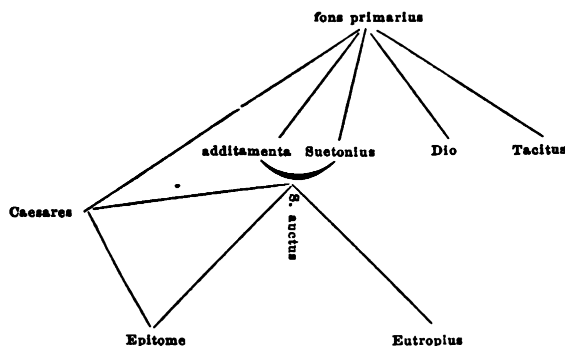
Caes. 7, 1.	Eutrop. 7, 17.
Otho, Neroni quoque quondam criminose *familiaris*... potentiam *invadit*.	Otho *invasit* imperium .. Neronis *familiaris*.

Sed haec verborum similitudo, quamquam eam ob rem etiam multo magis mira, quod idem vocabulum, „invadendi" apud Juvenalis poëtae interpretem extat (vide pag. 66), tamen levior est, quam ut ea nitamur. Alter autem locus certissimus videtur esse. In vita enim Neronis cum Nostrum tum Eutropium ex Suetonio pendere apparet.

Suet. Ner. 18.	Caes. 5,2.	Eutrop. 7, 14.
Ponti modo regnum concedente Polemone item Alpium defuncto Cottio in provinciae formam redegit.	Pontum in jus provinciae Polemonis permissu redegit; cuius gratia *Polemoniacus* Pontus appellatur; itemque Cottias Alpes Cottio rege mortuo.	Duae tamen sub eo provinciae factae sunt, Pontus *Polemoniacus* concedente rege Polemone et Alpes Cottiae Cottio rege defuncto.

Non igitur solum Eutropius, sed etiam Noster Suetonio sua debet; arguunt enim eum verba: „In provinciae (jus) redegit" et „item". Et tamen uterque non modo Alpes Cottias nominat, nam id utrumque finxisse facile crederes, sed etiam et Eutropius et Noster Ponto nomen Polemoniaco indunt. Jam crederes, cum fieri non posset, ut uterque ea verba ex eodem fonte insereret, et Eutropium et Nostrum non Suetonium, quem nos habemus, sed auctum in usum vocasse statuendum esse. Sed, Pontus Polemoniacus, cum esset inter provincias saeculi quarti, — id quod cum ex aliis rebus tum ex illo apud Flavium Vopiscum loco elucet (Aurel. 21,11: Nero, sub quo Pontus Polemoniacus et Alpes Cottiae Romano nomini sunt tributae), ubi idem Alpibus nomen inditum est — eius aetatis scriptores hoc vocabulo potissimum usos esse consentaneum est.

Quod ut melius intelligatur, hoc quasi stemma adscripsi.

Caput VIII.

Non deerunt, qui me moneant, ne ipse, cum fictum illum Victorem pleniorem sustulerim, in eundem errorem incidam; unde enim colligi posse, illum rerum scriptorem a nescio quo auctum esse? — At primum quidem Mommsenus, quo praecipuo duce et magistro usus sum, me docuit, scriptores quosdam antiquos ex fontibus veteribus auctos fuisse. Idem enim, quod equidem de Suetonio contendi, ipse de Plinio (Praefat. ad Solin.) luculente exposuit et de Livio [50]) quoque (in fontibus Cassiodori indagandis) ita demonstravit, ut de ea re dubitari iam nequeat. Et ne illud quidem omittam, quod nuper Hildesheimerus [50a]) Hyginum quoque auctum

[50]) Confer Zangemeisterum, qui nuperrime (Festschrift der Philologen-Versammlung in Karlsruhe 1883) Orosio cum Livio collato, Livium auctum extitisse comprobavit.

[50a]) De libro, qui inscribitur de viris illustribus urbis Romae, quaestiones historicae, Berolini 1880.

et immutatum extitisse comprobavit; Mommsenus denique ipse mecum communicavit, se persuasum habere ita ut Plinium et Livium, si non omnes, multos tamen rerum scriptores auctos et immutatos fuisse.

Sed quid ego hos testes, quamvis graves, commemoro, cum a nostra parte gravissimus quidam et locupletissimus testis stet, Servium dico. In vita enim Augusti Suetonius haec scribit (Aug. 79): „Oculos habuit (sc. Augustus) claros ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris, gaudebatque, si qui sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem solis vultum summitteret.“ Epitome autem Suetonii vestigiis pressis quandam narratiunculam addit, quae si non eisdem at certe simillimis verbis apud Servium redit, ita ut ab Epitomatore ficta esse nequeat.

Epit. 1, 20.	Serv. Aen. 7, 680.
A cuius facie cum quidam miles oculos averteret et interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit: quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum.	denique quidam eques Romanus interrogatus ab eo, cur se viso verteret faciem, dixerit: quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum; sicut ait Suetonius.

Apparet, hanc narratiunculam apud utrumque tam convenienter referri, ut ex eodem fonte eam manasse necesse sit credere nam quod Noster militem, Servius equitem Romanum commemorat, non iniuria levitati Epitomatoris tribuemus, quam saepe iam deprehendimus. Sed — quod caput est — Servius huic narratiunculae, quam in Suetonio, quem quidem nos habemus, frustra quaeras, addit illud: „sicut ait Suetonius“. Itaque, cum nihil sit, cur credamus, eum mentitum esse, certe illud additamentum in Suetonio illo, quo Servius utebatur, i. e. in Suetonio aucto extabat, quo etiam Epitomatorem usum esse modo exposuimus.

Servium revera non Suetonio ipso, sed alicunde aucto ornatoque usum esse, etiam ex alio loco concludendum est. Nam Aen. 1, 292 et Georg. 3, 27 (bis, ita ut errasse iam non putandus sit,) Servius Suetonium laudans tria tradit

Octaviano[51]) nomina fuisse, quibus diversis temporibus usus esset, Quirino, Caesari, Augusto. Quod procul dubio pertinet ad Suet. Aug. 7, ubi idem quod apud Servium legitur, praeterquam quod loco Quirini Thurini nomen extat. Itaque nisi a Servio Suetonium male intellectum aut corruptum esse credimus, statuendum est, Servium non Suetonio, quem nos habemus, sed eo usum esse, qui hoc certe loco mutatus esset. Ne tamen quis Servium levitatis arguat, Laurentius Lydus subvenit, apud quem eandem hanc rem narratam invenimus. In libro enim, qui de mensibus inscribitur, (4, 72) (p. 101, 3) qui locus adhuc mirum in modum neglectus est Lydus ipse quoque tria Augusti nomina affert et loco Quirini Thurini nomen exhibet. Credat quispiam, hoc Lydum ex Servio desumpsisse, sed ne hoc quidem cogitari potest, quoniam Lydus Augusti nomen interpretatur et id Suetonium[52]) secutus (*Αὔγουστυν δὲ 'Ρωμαῖοι κατὰ τὴν*

---

[51]) Conferas velim etiam Epit. 1,2 et Caes. 1,1. Iam liceat mihi hunc locum certe corruptum sanare. Nam post verba, ,avunculi Caesaris' certe aliquid excidit, sive ,Caius Caesar dictus' (ut in Epitoma 1,2), sive brevius ,Caesaris' id quod praecedente eodem verbo facile excidere potuit.

[52]) Hoc apud Lydum loco et Epit. 1,1 verba quaedam Suetoniana ab Oudendorpio, Woelfelio, Rothio deleta firmantur. Apud Suetonium enim (Aug. 7) haec extant verba: „. . . praevaluisset, ut Augustus potius vocaretur, non tantum novo sed etiam ampliore cognomine. Quod loca quoque religiosa et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu vel ab avium gestu gustuve, sicut etiam Ennius docet scribens: „Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.“

Quo ex loco et J. G. Graevius et J. Gronovius, cum Suetonius „recte eis dixisse videretur, loca augurio consecrata dici augusta et sic dicta esse ab augure, a quo consecrarentur“ cetera tamen ex Paullo, qui Festum contraxisset, Suetonii verbis immixta et tollenda esse censuerunt. H. Cannegieterus vero (Misc. Obs. Vol. 6. p. 588), Oudendorpius ceteri, „indigna esse rati illa verba brevitate et gravitate Suetonii et contra eius scopum neque auctorem tam insulsum esse, ut existimaret quemquam suo tempore nescire quid Augusti nomen significaret,“ totum illum locum inde a verbo ,quod' usque ad ,est' a Suetonio scriptum non esse statuerunt. Sed illa verba ex

πάτριον σημασίαν καλοῦσι τὸν καθιερούμενον καὶ θεῶν αὐγουρίῳ προαγόμενον, Suet. Aug. 7 quod loca quoque religiosa et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicuntur). Ubi res ipsa clamat, quid verbis opus est? Apparet, et Servium et Lydum non Suetonio ipso, sed aucto et mutato usos esse.

At si Lydus Suetonio aucto usus est, etiam alia vestigia aucti Suetonii apud eum existant necesse est. Fateor, et illa vestigia facile deprehenduntur. Iam si hunc locum diligenter perlegeris, mecum facies. In libro enim qui inscribitur de magistratibus (1, 12 p. 131) Lydus Augustum narrat semper vestitus antiqui amantem fuisse, Suetonium laudans, qui idem fere simillimis verbis tradit (ἰδόντα γὰρ ... τινὰς τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸ βαρβαρικὸν ἐσταλμένους ἀγανακτῆσαι — ac visa ... pullatorum turba, indignabundus). Sed tamen qui accuratius illos inter se comparabit, intelleget, Lydum, cum verba poneret „ὡς ἐν ἀκαρεῖ τοὺς καταχρωθέντας ἀποβαλόντας τὸ βάρβαρον μόγις ἐπιγνωσθῆναι τῷ Καίσαρι" et ea ut a Suetonio memoriae prodita referret, Suetonium, quem quidem legimus, non spectasse, cum ibi nihil de hac re extet; neque tamen Lydi verba ad alium Suetonii librum pertinere credi potest, quod ipse verbis: „καὶ τοῦτο Τράγκυλλος ἐν τοῖς περὶ Αὐγούστου διαμέμνηται" certe hunc libellum nobis traditum significavit. Itaque nihil aliud restat, nisi ut hanc rem in Suetonio aucto commemoratam esse putemus. Etiam aliquanto certius hoc idem nobis apparet

---

Festo, qui quidem a Paullo excerptus est, non fluxisse iam inde efficitur, quod Festus illam rem multo brevius tractavit. (Augustus locus sanctus ab avium gestu, id est quia ab avibus significatus est, sic dictus; sive ab avium gestatu, quia aves pastae id ratum fecerunt). Itaque Oudendorpii sententiam si sequeremur, ille qui ad Suetonium haec verba addidisse putatur, ad eundem cum Festo fontem — id est ad Verrium Flaccum — referendus esset. (Confer Muellerum in Festi editione).

Sed certe verba illa inde a ‚quod' usque ad ‚dicantur' Suetonio ipsi vindicanda esse, et ex Epitoma 1,1: vel ‚sanctiori nomine Augusto apellato' et ex illo apud Lydum loco, quem verbis Suetonii simillimis uti modo significavi, satis apparet.

Lydum de mensibus (3,39 p. 45) cum Suetonio (Aug. 85.) conferentibus. Nam, quamquam Graecus ille hoc loco Suetonium non laudat, tamen cum verba paene eadem apud utrumque redeant, certe eo usus est. (*ἀναξίαν διεγίγνωσκε τραγῳδίαν, ταύτην ἐξήλειψεν, εἶτα ἐρωτηθείς .... ποῦ τυγχάνοι ὁ γραφόμενος Αἴας, ἀποκρίνασθαι σπόγγῳ τὸν ἑαυτοῦ Αἴαντα περιπεσεῖν* — tragoediam ... non succedenti stilo abolevit quaerentibusque amicis, quidnam Aiax ageret, respondit, Aiacem suum in spongeam incubuisse.) Cum autem tota haec res Suetonio deberi videatur, Lydus, quamvis Suetonius neminem nominatim proferat, Augustum a Cicerone interrogatum esse tradit. Quis tandem credat, hoc Lydum aut ex alio scriptore aut de suo addidisse? Itaque etiam Ciceronis nomen in Suetonio aucto, quo Lydus utebatur, adscriptum fuisse statuendum est. — Idem hoc de Lydi fonte ponemus etiam alius loci ratione habita. In libro enim de magistratibus (3,57 p. 249) Lydus ad nomen Joannis cuiusdam Mazacis oriundi quaedam adiungit de Mazacis vel Caesareis. Quae tota res apud Eutropium (7,11) paene eisdem verbis et eodem fere sententiarum ordine redit. Cum autem Lydus Eutropium neque laudet umquam neque ullo loco in usum vocasse videatur, id ex Eutropii fonte desumpsisse putandus est; cum autem Eutropius hanc rem narrationi illi toti ex Suetonio haustae inserat, nihil restat, nisi ut etiam Lydum ex Suetonio aucto pendere credamus. Cui rei etiam favet, quod idem fere apud Festum in libro, qui inscribitur breviarium rerum gestarum P. R., (cap. 11) legitur, ex quo ipso Lydus hoc hausisse nequit, quia recte nomen Tiberii imperatoris affert, cum Festus in eum errorem inciderit, ut Tiberium cum Claudio confunderet. Itaque Lydus quoque cum Festo ad eundem fontem referendus est et cum Jacobius [53]) demonstraverit, in hac certe breviarii parte eam inter Festum

---

[53]) De Rufi Festi breviarii, fontibus Bonnae 1874. — Ne quis me argutiarum accuset, omitto, quod Lydus — id quod certissimum coniecturae nostrae testimonium esset — illo loco propius accedere ad Festum quam ad Eutropium videtur. Cum enim Eutropius „Archelaum

et Eutropium intercedere rationem, ut uterque eodem fonte usus esse putandus sit, — cui rei etiam Mommsenus assensus est — idem concluditur, et Eutropium et Festum et Lydum non Suetonio ipso, sed aucto usos esse, in quo haec de Mazacis res adscripta erat.

Iam cum nobis apparuerit, Lydum Suetonio aucto — id est communi Eutropii et Epitomes fonte — usum esse, fortasse aliter de hoc loco iudicabimus. In vita enim Augusti (Epit. 1,28) Epitomator dicti cuiusdam mentionem facit, quo Romani morte Augusti nuntiata usi essent. Jactaverunt enim: „utinam aut non nasceretur, aut non moreretur“. Quod dictum cum simillimum apud Spartianum (18,7: „illum aut nasci non debuisse aut mori“) et etiam apud Victorem legatur (illum iustum nasci aut emori minime convenisse) in Septimii Severi vita, prima specie id verisimillimum videtur, Epitomatori hoc dictum lectum apud Victorem adeo arrisisse, ut illud in Augustum transferret, cum verba, quae sequuntur, de suo adiceret. Quod in Epitomatorem non quadrat, cuius in toto libello fere nihil proprium videatur esse. Apud Lydum vero idem fere dictum: „utinam nec natus nec mortuus fuisset“ ad Augustum tractum invenimus. Itaque nisi forte Lydum hoc Epitomae debere credemus, cuius rei ne minimum quidem vestigium extat, — cum praesertim „natus fuisset“ et „mortuus fuisset“ multo meliora videantur quam ‚nasceretur“ et moreretur“, quamquam „aut-aut“ in Epitoma lectum magis probatur quam „nec-nec“ Lydianum — utrumque ad eundem fontem referemus id est ad Suetonium auctum, unde fortasse Victoris et Spartiani communis ille fons sumpserit.

Sed haec hactenus de Lydo; iam quae reliqua sunt, brevi absolvamus. Atque de aliis scriptoribus, quos ex Suetonio aucto sua hausisse suspicor, ne dilatem commentariolum meum, mitto disceptare, quoniam et huius rei vestigia apud

---

a Tiberio Romam vocatum et inde „non remissum esse“ narret, Lydus loco ‚non remissum‘ „κατασχὼν ἐν αυτῇ“ exhibet et idem fere Festus posuit: „ibi diu detentus.“ Sed in hac re leviore niti nequimus.

eos non nisi leviora deprehenduntur, et Suetonium auctum extitisse, quo Epitomator, Eutropius, Servius, Lydus usi essent, satis comprobasse mihi videor. Unum tamen non possum non dicere. Quoniam enim Epitomatorem et Eutropium totos ex Suetonio aucto pendere persuasum habemus, quicumque rerum scriptor ad eundem cum horum altero fontem — in eis scilicet rebus, quae ad principes inde ab Augusto usque ad Domitianum pertinent — referendus videtur esse, eundem apparet Suetonio aucto usum esse. Quae Festi causa est, quem in breviario conscribendo Eutropium, quocum saepe ad verbum concinit, ipsum omnino non inspexisse sed illius fontem in usum vocasse Mommsenus et Droysenus [54]) mihi persuaserunt. Itaque Festum praeter alios Suetonio aucto usum esse statuendum est. Quae res eo confirmatur, quod quaedam res non solum uberius a Festo narrantur quam ab Eutropio, sed etiam propius ad Suetonium quam ad Eutropium accedunt. De Nerone quidem Festus haec dicit: „amisit Armeniam. Duae hunc Romanae legiones sub iugum a Persis missae extremo dedecore Romani exercitus sacramenta foedarunt". Apud Eutropium autem nihil invenimus nisi (7,14,[4]) „Armeniam Parthi sustulerunt legionesque Romanas sub iugum miserunt". Unde igitur Festus numerum [55]) legionum, unde ‚extremum dedecus sumpserit, quaerendum est; quod nisi ex Eutropii fonte, id est e Suetonio aucto, haurire non potuit, cum praesertim Suetonius (Ner. 39) de ‚ignominia' commemoret et (Ner. 40) de Armenia ‚amissa', quod verbum apud Festum redit. — Cui denique rei etiam favet, quod in Augusti rebus gestis descriptis idem ordo rerum narratarum apud Festum videtur esse, quem a Suetonio recedentem et Epitome et Eutropius servaverunt et quem hanc ob rem Suetonio aucto tribuimus. (vide supra pag. 41.)

Ceterorum scriptorum, apud quos Suetonii aucti vestigia

---

[54]) In Eutropii editione.

[55]) Nam quod Iacobius numerum illum ex Eutropii verbis: duae tamen sub eo provinciae factae sunt, ortum esse conicit, mihi quidem non probatur.

deprehendi, unum liceat proferre, apud quem apertiora apparent, Scholiastam dico, qui Iuvenalis Satiras interpretatus est. Ille enim certe Suetonium non solum quinque illis locis, ubi eum laudat, sed multo saepius in usum vocavit. Qui quidem scholiorum illud, quod ad versum 91 satirae 14 itemque illud quod ad 1,155 pertinet, cum Suet. Claud. 28 prius, alterum cum Suet. Galba 15 comparaverit, videbit, verba Suetonii male quidem intellecta, ita tamen reddita esse, ut paene nullum verbum omissum sit. Sed scholiastam non Suetonio ipso sed aucto usum esse, ex duobus [56]) potissimum locis, quamquam non satis certe concludendum videtur esse. Primum enim Scholiastas ad vocem Caprearum (10,93) hoc adnotat: „Tiberius Nero secessum cum elegerat, de qua insula Augustus *ἀπρογόπολιν* dixit, quod ibi esset otii locus, ut ait Suetonius". Suetonius autem (Aug. 98.), quem ad locum hoc spectat, nihil de nomine ab Augusto insulae dato tradit et ne id quidem credibile est, Suetonium laudatum esse, ut ibi otii locum esse demonstraretur, cum praesertim verbum „esset" hoc credi vetet. Itaque hinc evincitur, Scholiastam non Suetonio ipso sed aucto usum esse. Cuius rei gravissimus testis scholium illud videtur, quod ad 2,147 pertinet. Verba enim illius scholii mire cum Eutropio (7,14) consentiunt.

Scholion 2,147.	Eutrop. 7,14.
nam et ipse pugnavit in gladiatorem et cantavit in scena habitu citharoedi et auriga fuit.	ut et saltaret et cantaret in scena citharoedico habitu.

[56]) Ne hoc quidem plane omittendum videtur esse. In Scholio enim ad 2,99 hoc legitur: „Occiso Galba imperatore Otho invasit imperium, qui tam probrosae vitae in polienda forma fuit, ut humecto pane faciem lineret ad sollicitandum candorem; utebatur et speculo." Nam non solum Otho „imperium invasisse" dicitur, id quod etiam in libro de Caesaribus (7,1) et apud Eutropium (7,17 vide adn. 49.) deprehendimus, sed etiam apud Suetonium, unde hoc manasse videtur (Suet. Oth. 12. quin et faciem cotidie rasitare ac pane madido linere consuetum) nihil de speculo invenimus, ita ut fortasse etiam hoc sententiae nostrae faveat.

Scholiastam hoc loco Eutropium exscripsisse credi nequit, cum quia eum neque laudat umquam neque ullo alio loco in usum vocat tum quia uberius rem tractat quam Eutropius. Itaque ad eundem fontem referendi sunt et cum in Eutropii fonte, Suetonio dico, res ita, ut apud horum utrumque narrata non sit, hoc ex Suetonio illo aucto et immutato fluxisse apparet.

Sed quid plura? Iam ad liquidum perduximus quod nobis proposueramus; itaque huic opusculo iam finis faciendus est. Quodsi cui sententiam meam non probaverim, certe totam rem opera mea ad veritatem propius adductam esse spero atque confido. Quod autem hoc opusculum non omnibus numeris absolutum est, condonetur materiae, quam difficillimam esse pertractatu, gravissimum auctorem Mommsenum [57]) habeo.

Excursus.

In prioribus capitibus, quoniam cum re proposita ita coniunctum erat, ut disiungi non posset, quae inter Eutropium et Nostros ratio intercederet, exposuimus; itaque iam operae pretium est, qualis sit haec ratio in posterioribus capitibus quaerere, quam rem, quamvis gravem et idoneam ad fontes et Eutropii et Nostrorum indagandos, pauci adhuc tetigerunt.

Ac primum quidem Epitomen cum Eutropio conferamus. Qua de re Opitzius (acta p. 267—269) censuit, Epitomatorem Eutropio in capitibus XII—XXXVIII usum esse ita tamen, ut praeterea alterum fontem adhiberet. Sed Opitzius bis errasse mihi quidem videtur. Primum enim quicunque Epitomes cap. XII—XV perlustrabit, nihil fere inveniet, quod Epitomator, quem paene ad verbum fontes exscripsisse satis scimus, Eutropio ipsi debere putandus sit. Quamquam

[57]) Die Quellen des Hieronymus pag. 683.

igitur fieri non potest, ut Epitomator in illa parte libri componendi Eutropium ipsum adhibuerit, negandum tamen non est, quandam necessitudinem inter eos in rebus narrandis apparere, quae inde videtur repetenda esse, quod Epitomator Eutropii fontem in usum vocavit.

In posterioribus vero capitibus, quae quidem res a Caesaribus — inde a M. Antonio philosopho usque ad Carinum — gestas pertractant, cum Opitzio sentio, quamvis argumentis, quae attulit, mihi non persuaserit. Nam quod mirus inter Epitomen et Eutropium consensus extat, ita ut integrae periodi apud utrumque redeant, inde nihil certi evincitur, nam eadem fere ratio inter Epitomen et scriptores historiae Augustae, quibuscum Epitomator interdum eisdem locis, qui Eutropii simillimi sunt, mire concinit, intercedere videtur, ita ut, cum ex eodem fonte et scriptores historiae Augustae, et Eutropium pendere satis constet, [58] cogitari liceat, Epitomatorem non Eutropium ipsum, sed eius et scriptorum illorum communem fontem adhibuisse. Sed hoc ea re refellitur, quod Epitomator interdum propius ad Eutropium quam ad scriptores historiae Augustae accedit. Cuius rei hoc luculentissimum exemplum liceat afferre.

Epit. 16,8.	Eutrop. 8,13.	Jul. Capitolin. 17,4.
Hic permisit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu, quo ipse, et *ministris* similibus exhiberent.	8,14. Hic permisit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu, quo ipse et *ministris* similibus exhiberent.	17,6. Tunc viris clarioribus permisit, ut eodem cultu quo et ipse vel *ministeriis* similibus convivia exhiberent.
Hic cum aerario exhausto, largitiones, quas militibus impenderet, non haberet neque indicere provincialibus aut senatui aliquid vellet, instrumentum regii	8,13. . . cum aerario exhausto, largitiones nullas haberet neque indicere provincialibus aut senatui aliquid vellet, instrumentum regii cultus facta in	17,4. Cum autem ad hoc bellum omne aerarium exhausisset neque in animum induceret, ut extra ordinem provincialibus aliquid im-

---

[58]) Confer Beck, observat. in script. hist. aug. critic. Vratislaviae 1838. p. 23.

cultus facta in foro Trajani sectione distraxit.	foro divi Traiani sectione distraxit.	peraret, in foro divi Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit vendiditque
vasa aurea, pocula crystallina, et murrhina, uxoriam ac suam sericam et auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam emptoribus pretia	vasa aurea, pocula crystallina et murrina uxoriam ac suam sericam et auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses ea venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribns pretia	aurea pocula et crystallina et murrina, vasa etiam regia et vestem uxoriam seriam et auratam, gemmas .... et per duos quidem menses haec venditio celebrata est, tantumque auri redactum, et .... postea dederit potestatem emptoribus.

Iam facile intelligitur, Epitomatorem, cum verbum, ‚ministris' loco ‚ministeriis' ex Eutropio repeteret et item cum Eutropium secutus verbo „suam" inserto sensum mutaret, propius ad illum accedere, ita ut eo ipso usus esse putandus sit.

Iterum Opitzius errasse videtur, cum inde a capite 39 omnino nullam rationem intercedere censeat inter Epitomen et Eutropium; nam quamquam apparet, Eutropium non iam Epitomatoris fontem fuisse, tamen tantus rerum narratarum consensus inter eos extat, ut de ceteris taceam, certe in capite XXXIX, ut, quin uterque ex eodem fonte sua hauserit, non dubitem.

Cum, quae ratio inter Epitomen et Eutropium intercederet, facilius intellexerimus, difficilius est diiudicatu, cum idem de Victore quaeramus, quem neque ad verbum fontibus uti neque in singulis fontibus acquiescere satis scimus. Quam quaestionem, cum accuratius sit habenda, hoc loco mitto facere unumque satis habeo commemorare. Cum enim et supra significaverimus, Epitomen inde a capite XI per totum fere libellum ex eisdem fontibus, atque Victoris librum, derivatam esse, et Epitomatorem a capite XI—XXXIX Eutropio ipso, in ceteris vero capitibus magna ex parte illius fontibus usum esse statuerimus, — etiam Victoris et Eutropii fontes communes fuisse, concludendum videtur esse.

Adnotatio.

Andreas Schottus, cum librum de Caesaribus ederet, ut ipse dicit, apographo Pulmanni solo usus est. (Vide Iordan. Hermae Vol. 3) Qui recentioribus Victoris editionibus operam navarunt, alios libros in usum non vocaverunt. Mommsenus denique anno 1850 codicem quendam invenit Bruxellis, qui Originem, viros illustres, Caesares complectebatur. Cuius in fronte cum legeretur: „sum Theodori Pulmanni,“ statuendum putavit, hoc codice Schottum usum esse. Mihi vero contigit, ut novum librum, in bibliotheca Bodleiana conservatum, inspicerem; quem cum Mommsenus, qua est comitate, impetrasset, ut Berolini cum Schotti editione conferrem, varias illius libri lectiones huic opusculo accedere volo. Sed cum longum sit, illas hoc loco proferre, unum hoc commemoro, ex variis his lectionibus concludendum esse, codicem Bruxellensem non eum esse, quo in edendo Victore Schottus usus sit.

Argumentum.

Praefatio.

Cap. I. sententiae eorum, qui rem propositam tetigerunt;
Cap. II. eorum, qui eam tractaverunt, refutantur.
a) Jeepii. b) Opitzii. c) Woelfflini.
Cap. III. librum de Caesaribus excerptum non esse.
A. ex libro de Caesaribus ipso comprobatur.
1) ingenia Victoris et Epitomatoris diversa ex libris apparere.
2) omnia, quae librum integrum demonstrant, in Caesaribus inveniri.
B. ex Epitoma demonstratur.
1) Epitomae errores nisi in Suetonio exscribendo non deprehendi.

2) In capitibus posterioribus aliam atque antea rationem inter Caesares et Epitomen intercedere.
3) In compluribus capitibus certe Epitomatorem uberiore Victore non esse usum.
4) fieri omnio non posse, ut liber de Caesaribus excerptus sit.

Cap. IV. Fontes Epitomae examini subiciuntur. Epitomatorem Victorem cum Suetonio contaminasse; non tamen Suetonium ipsum sed auctum; huius rei cum additamenta ipsa testes esse, tum

Cap. V. Eutropium, qui ipse quoque ex Suetonio aucto pendeat
a) additamenta quae apud Eutropium leguntur, perlustrantur.
b) Eutropium cum Epitomatore aliquotiens mire concinere.

Cap. VI. Unde Suetonius auctus fuerit, quaeritur.
a) ex Taciti fonte.
b) ex Dionis fonte.
c) fortasse ex Suetonii ipsius fonte.

Cap. VII. Victoris fontes indagantur; Victorem
a) Suetonio usum esse,
b) Taciti et Dionis communi illo fonte,
c) Ex ratione, quae inter Victorem et Epitomen intercedat, coniciendum videtur, eum ipsum quoque non Suetonio ipso sed aucto usum esse.

Cap. VIII. Suetonium auctum a compluribus scriptoribus in usum vocatum esse.
a) a Servio.
b) a Lydo.
c) fortasse a Rufo Festo et
d) a Iuvenalis satirarum interprete.

Excursus:

Quae in posterioribus capitibus ratio inter Eutropium et Victorem atque Epitomatorem intercedat.

Vita.

Natus sum Arthurus Cohn Flatowi, a. d. VII. Idus Febr. a 1862 in oppidulo Borussiae occidentalis provinciae, patre Heimanno matre Zerlina e gente Cohn, quibus superstitibus vehementer gaudeo. Fidem profiteor iudaicam. Litterarum rudimentis Flatowi in schola municipali imbutus, novem annos natus, cum pater Berolinum migraret, in quintam classem Sophien-Gymnasii, quod vocatur, receptus sum, quod adhuc Th. W. Pauli, praestantissimi viri, auspiciis floret. Cui, Seyffertio, Lortzingio, Hofmannio, Ellgerio, qui praeceptores carissimi liberalium studiorum amorem mihi inseverunt, gratiam habeo atque semper habebo quam maximam. Autumno a. h. s. LXXIX maturitatis testimonium adeptus tentamineque rigoroso liberatus in universitatem Berolinensem migravi et ibi nomine apud philosophorum ordinem dato inter cives almae litterarum universitatis per septies sex menses studiis philologicis et historicis operam navavi. Docuerunt me viri clarissimi: Harms, Huebner, Kiepert, A. Kirchhoff, Mommsen, Lazarus, Nitzsch, Paulsen, de Treitschke, Vahlen, Zeller, Wattenbach. Nec minorem quam ex horum virorum scholis fructum ex ea re percepi, quod non modo exercitationibus Kirchhoffii, Nitzschii, Vahleni, Zelleri interfui sed etiam per quater sex menses seminarii a Mommseno moderati sodalis fui.

Hos viros omnes in primis autem Mommsenum, ut egregia sunt eorum de me merita, semper pio gratoque animo recolam.

